

Nr 176

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till viss för krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde; given Stockholms slott den 29 mars 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden;
- 2) lag angående utövande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter under krigsförhållanden; samt
- 3) förordning om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

Under andra världskriget gällde en särskild fullmaktslag, enligt vilken Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara kunde meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m. I propositionen föreslås en permanent beredskapslagstiftning, enligt vilken Kungl. Maj:t, i fråga om bl. a. riksbankens sedelutgivning och bankrörelse, erhåller i huvudsak samma befogenheter som enligt nyssnämnda lag. Propositionen innehåller även förslag att Kungl. Maj:t under krigsförhållanden skall äga rätt att meddela de från myntlagen avvikande bestämmelser som kan bli påkallade.

I syfte att förenkla det statliga kassaväsendet och att om möjligt minska behovet av sedlar och mynt föreslås vidare i propositionen att Kungl. Maj:t under krigsförhållanden skall kunna föreskriva skyldighet för riksbanken att inlösa vissa postala utbetalningshandlingar och skyldighet för statlig myndighet att mottaga sådana handlingar som likvid vid inbetalningar.

I beredskapssyfte föreslås en lag motsvarande den under andra världs-

kriget utfärdade tidsbegränsade lagen angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter.

I propositionen föreslås slutligen, att Kungl. Maj:t genom en särskild förordning skall medges befogenhet att under krigsförhållanden dispensera från bl. a. bestämmelserna i taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna. Kungl. Maj:t skall också äga befogenhet att utfärda vissa särskilda föreskrifter rörande tullmyndigheternas verksamhet innebärande bl. a. att frihet från skyldighet att erlägga tullavgifter skall kunna medges.

Förslag
till
Lag
om betalningsväsendet under krigsförhållanden

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—5 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall det samma vara förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Under utomordentliga förhållanden, som föranletts av krig eller krigsfara, vari riket befunnit sig, äger Konungen förordna att vad i 2—5 §§ stadgas skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Förordnandet skall inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelserna i 2—5 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

2 §.

Befinner sig riket i krig, äger Konungen, efter hörande där så är möjligt av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret, i fråga om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse samt offentliggörande av riksbankens räkenskaper meddela av förhållandena påkallade bestämmelser att gälla i stället för vad i 8—14, 16, 17, 21, 24 och 27 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank samt i annan lag därutinnan finnes stadgat.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, så ock eljest under utomordentliga förhållanden, föranledda av krig eller krigsfara, vari riket befunnit sig, äger Konungen, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret, meddela bestämmelser som i första stycket avses.

3 §.

Befinner sig riket i krig, äger Konungen, efter hörande där så är möjligt av fullmäktige i riksbanken, meddela av förhållandena påkallade bestämmelser att gälla i stället för vad som finnes stadgat i 5—7, 9 och 11 §§ lagen den 30 maj 1873 (nr 31) om rikets mynt.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, så ock eljest under utomordentliga förhållanden, föranledda av krig eller krigsfara, vari riket befunnit sig, äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, meddela bestämmelser som i första stycket avses.

4 §.

Befinner sig riket i krig, äger Konungen, efter hörande där så är möjligt av fullmäktige i riksbanken, förordna

att riksbanken skall vara skyldig inlösa sådant av statsmyndighet utfärdat utbetalningskort och direktutbetalningskort, som är avsett att användas i postgirorörelsen, samt

att kort som här avses skall mottagas såsom likvid vid betalning till statlig myndighet.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, så ock eljest under utomordentliga förhållanden, föranledda av krig eller krigsfara, vari riket befunnit sig, äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, meddela förordnande som i första stycket avses.

5 §.

Kan under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet upprätthållas eller föreligger eljest under krig trängande behov av omedelbara åtgärder, äger länsstyrelse i tillämpliga delar utöva befogenhet som enligt denna lag tillkommer Konungen.

6 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Konungen äger ock uppdraga åt riksbanken samt åt Konungen underordnad myndighet att meddela de föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag eller med stöd av lagen meddelat förordnande.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

angående utövande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter under krigsförhållanden

Härigenom förordnas som följer.

Har riket eller del därav besatts av fientlig makt, må fullmäktige i riksbanken tillkommande befogenheter utövas allenast vid sammanträde inom av fienden obesatt område inom eller utom riket å ort, där fullmäktige kunna med av Konungen utsett ombud överlägga. Vid sådant sammanträde skola minst tre fullmäktige vara tillstädes. Kan icke nyssnämnda antal fullmäktige komma tillstädes, förordnar Konungen erforderligt antal personer att, intill dess nämnda hinder upphör, med fullmäktigs rätt och ansvar träda i fullmäktigs ställe.

Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning beträffande fullmäktige i riksgäldskontoret och utövandet av dem tillkommande befogenheter.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Förordning

om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—6 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Bli förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Under utomordentliga förhållanden, som föranletts av krig eller krigsfara, vari riket befunnit sig, äger Konungen förordna att vad i 2—6 §§ stadgas skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Förordnandet skall inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelserna i 2—6 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

2 §.

Konungen äger, i den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 §, förordna, att taxering enligt kommunalskattelagen samt enligt förordningarna om statlig inkomstskatt och om statlig förmögenhetsskatt tills vidare icke skall verkställas eller att sådan taxering skall verkställas i annan ordning än i taxeringsförordningen föreskrives. Förordnande, som här avses, må innefatta stadgande, att taxering skall ske allenast beträffande vissa grupper skattskyldiga.

Senast vid den riksdagssession, som börjar näst efter det förordnande, som i första stycket avses, upphört att gälla, skall för riksdagen framläggas förslag rörande taxeringen för den tid under vilken förordnandet gällt.

Vad i första och andra styckena sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande annan taxering till skatt eller avgift än där sägs.

3 §.

Då så finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 §, äger Konungen förordna, att i stället för vad i uppbördsförordningen och folkbokföringsförordningen stadgas skall gälla vad Konungen därom föreskriver.

4 §.

Konungen äger, då det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 §, förordna, att tullfrihet må åtnjutas för varor, som inkomma till riket, samt att frihet må åtnjutas från erläggande av andra sådana å varor lagda avgifter, vilka av tullverket skola upptagas vid trafik till eller från riket.

Har eljest meddelats föreskrift, som utgör hinder för tullmyndighet att vidtaga viss åtgärd som är av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen, äger Konungen, då det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 §, förordna att, i stället för vad sålunda föreskrivits, skall gälla vad Konungen därom bestämmer.

5 §.

Är i andra fall än som i 2, 3 eller 4 § avses i lag eller författning föreskrivet att skatt, accis eller annan allmän avgift skall erläggas inom viss tid och på visst sätt eller att — till ledning för beräkning av sådan skatt, accis eller avgift — deklarations- eller annan uppgiftsskyldighet skall fullgöras inom viss tid, äger Konungen i den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 §, förordna, att i stället för vad sålunda föreskrivits skall gälla vad Konungen därom bestämmer.

6 §.

Befogenhet, som enligt 2—5 §§ tillkommer Konungen, må på uppdrag av Konungen utövas av underordnad myndighet. Kan under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet upprätthållas eller föreligger eljest under krig trängande behov av omedelbara åtgärder, äger länsstyrelse i vad angår länet samt, såvitt angår förhållanden inom tullverkets verksamhetsområde, generaltullstyrelsen eller distrikttullanstalt även utan sådant uppdrag utöva befogenhet, som enligt denna förordning tillkommer Konungen.

7 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter som erfordras för tillämpningen av denna förordning.

Konungen äger ock uppdraga åt underordnad myndighet att meddela de föreskrifter som erfordras för tillämpningen av denna förordning eller med stöd av förordningen meddelat förordnande.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 mars
1957.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON, HENRIKSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *viss för krigsförhållanden avsedd beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Under andra världskriget tillkom ett flertal fullmaktslagar, som gav Kungl. Maj:t befogenhet att under i lagarna närmare angivna förutsättningar — krig, krigsfara eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden — i mån av behov vidtaga åtgärder i syfte att möjliggöra förenklingar inom det administrativa förfarandet. Även inom riksbankens verksamhetsområde tillskapades viss beredskapslagstiftning. En del av dessa lagar var tidsbegränsade. På motsvarande sätt tillkom tidsbegränsade fullmaktslagar, som syftade till att genom olika ingripanden säkerställa tillgången på förnödenheter för befolkningen och krigsmakten.

Såsom ett led i det alltsedan andra världskrigets slut bedrivna arbetet att överse vad som kan kallas den administrativa försvarsberedskapen, har verkställts en översyn av planläggningen av utbetalningsväsendet och penningförsörjningen under krigsförhållanden. Vidare har arbetet inriktats på en genomgång av tidigare gällande föreskrifter rörande mantalsskrivningen samt taxerings- och uppborðsväsendet i händelse av krig. Dessa föreskrifter, som utfärdades under andra världskriget, är nämligen numera i viss mån föråldrade. Vidare har beaktats, att särskilda beredskapsföreskrifter är erforderliga även inom tullväsendets område. Avsaknaden av vägledande föreskrifter har visat sig försvåra det planlägningsarbete, som i nu nämnda hänseenden bedrivs hos de under finansdepartementet lydande myndigheterna samt hos, bland andra, riksbanken, postverket och länsstyrelserna.

Genom beslut den 12 november 1954 uppdrog dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, åt assessorn i kammarrätten S. F. von

Otter att utreda vissa frågor rörande beredskapsorganisationen inom finansdepartementets verksamhetsområde. Utredningsmannen överlämnade den 20 juni 1955 en *promemoria med förslag till allmänna riktlinjer för underlättande av utbetalningsväsendet m. m. under krig* (stencilerad). Förslaget är utarbetat på grundval av tidigare utfärdade planläggningsföreskrifter. Vid uppdragets fullgörande har utredningsmannen bl. a. haft att beakta ett flertal skrivelser med begäran om vägledande beredskapsföreskrifter.

I utredningsmannens förslag har i en första avdelning upptagits frågor rörande betalningsväsende, penningmedelsförsörjning och medelsförvaltning. Till promemorian har fogats förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser för underlättande av utbetalningsväsendet, penningmedelsförsörjningen och medelsredovisningen vid krig eller krigsfara m. m.

I en andra avdelning har behandlats frågan om taxerings-, uppbörds-, folkbokförings- och tullmyndigheterna samt deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. I anslutning därtill har utarbetats ett författningsförslag angående befogenhet för Kungl. Maj:t att i händelse av krig meddela de föreskrifter, som erfordras för att förenklingar skall kunna genomföras inom nämnda förvaltningsområden.

Över utredningsmannens promemoria har *yttranden* avgivits av fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, statskontoret, mynt- och justeringsverket, kammarrätten, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, riksräkenskapsverket, kontrollstyrelsen, riksskattenämnden, skolöverstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, kommerskollegium, statens pensionsanstalt, statens avtalsnämnd, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Göteborgs och Bohus, Örebro, Jämtlands samt Norrbottens län, civilbefälhavaren i första civilområdet, domkapitlet i Västerås stift, Svenska jordbrukskreditkassan, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen.

Vid överståthållarämbetets yttrande har fogats utlåtanden från Stockholms stadskollegium samt från mantals-, uppbörds- och exekutionsdirektörerna i Stockholm.

Utredningsmannen förutsätter i sitt förslag, i vad detta avser betalningsväsendet m. m., att Kungl. Maj:t i händelse av krig har erforderliga fullmakter att reglera förhållandena inom detta område. Framläggandet av förslag till författningar, motsvarande de under andra världskriget gällande fullmaktslagarna har utredningsmannen dock inte ansett inrymmas i hans utredningsuppdrag.

Med ledning av de avgivna yttrandena har inom finansdepartementet företagits en överarbetning av utredningsmannens förslag. I anslutning därtill har en genomgång skett av de fullmaktslagar, vilka gällde under andra

världskriget och tiden närmast därefter, för att få klarlagt huruvida i beredskapssyfte en motsvarande lagstiftning bör genomföras redan i fredstid. Under överarbetningen har vidare beaktats synpunkter, som framkommit vid behandlingen av andra frågor rörande beredskapsplanläggningen.

Som ett resultat av arbetet inom departementet har framlagts förslag till

- 1) lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden;
- 2) lag angående utövande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter under krigsförhållanden; samt
- 3) förordning om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.

De inom departementet upprättade förslagen har under hand granskats inom riksbanken, riksgäldskontoret, generalpoststyrelsen, statskontoret, mynt- och justeringsverket och riksräkenskapsverket.

Jag vill slutligen anmärka, att utredningsmannen sedermera upprättat ett reviderat förslag till kungörelse med vissa föreskrifter angående tillämpningen av lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden. Nämda förslag torde såsom *Bilaga* få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

II. Fullmaktslagar och planläggningsföreskrifter under andra världskriget

1. Den administrativa fullmaktslagen

Genom proposition nr 30 till 1940 års urtima riksdag framlades förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Till grund för förslaget låg ett av särskilda sakkunniga den 14 augusti 1940 avgivet betänkande (SOU 1940: 23).

Sedan riksdagen bifallit propositionen, utfärdades den 1 november 1940 den sålunda antagna lagen (den administrativa fullmaktslagen), vilken skulle gälla till och med den 31 mars 1942.

1942 års riksdag förelades genom proposition nr 6 förslag till ny lag i samma ämne. På grundval av propositionen, vilken bifölls av riksdagen, utfärdades lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Till skillnad från 1940 års lag gjordes denna lag ej tidsbegränsad.

Genom proposition nr 9 till 1953 års riksdag framlades på grundval av en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria förslag till lag om ändring i vissa delar av 1942 års lag. De föreslagna ändringarna avsåg dels grunderna för lagens försättande i tillämpning dels ock anpassning av lagen till den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års riksdagsbeslut. Därjämte innehöll förslaget ytterligare en del ändringar av huvudsakligen formell natur. Sedan propositionen bifallits av riksdagen utfärdades lag i ämnet den 27 februari 1953 (nr 51).

I det förutnämnda av särskilda sakkunniga framlagda betänkandet (SOU 1940: 23) angavs såsom allmänna riktlinjer för utformningen av lagförslaget, att de behov, som i fråga om de statliga och kommunala förvaltningsmyndigheterna krävde beaktande vid krig eller krigsfara, avsåge dels organisationen och dels förfarandet. Den ledande synpunkten beträffande myndigheternas organisation måste vara, att deras funktionsduglighet såvitt möjligt upprätthölls. Detta vore av desto större vikt som de krav förvaltningen hade att tillgodose under de utomordentliga förhållanden, som krigstiden medförde, i vissa fall framträdde med långt större styrka liksom de erhöle en helt annan omfattning än under fredstid. Även förvaltningsförfarandet måste i många hänseenden påverkas av krigsförhållanden. Särskild uppmärksamhet påkallade de bestämmelser som reglerade förfarandet vid förvaltningsärendenas behandling; även här framträdde i främsta rummet kravet på förvaltningens effektivitet.

Förvaltningsmyndigheternas verksamhet berörde i stor utsträckning enskildas rättigheter och skyldigheter. Såsom exempel på förvaltningsärenden av det slag, som sålunda åsyftades, erinrade de sakkunniga hl. a. om mantalsskrivning och kyrkobokföring. Ett betydelsefullt område, som låge rättskipningen nära, vore förfarandet i skattemål. Ofta ägde den enskilde mot det allmänna under vissa villkor framställa anspråk, vilkas prövning tillkomme förvaltningsmyndighet, t. ex. anspråk på avlöning, pension, restitution av tull och dylikt.

För förvaltningsmyndigheterna syntes stundom svårigheter uppstå att under åsyftade förhållanden följa vissa i författningarna givna tidsbestämmelser. Sådana bestämmelser förekomme i den då gällande mantalsskrivningsförordningen, i taxeringsförordningen och i kommunallagarna.

Enligt de angivna grundsatserna avser den administrativa fullmaktslagen sålunda såväl förvaltningsmyndigheternas organisation som förvaltningsförfarandet.

Huvudbestämmelserna i den administrativa fullmaktslagen skall enligt 1 § första stycket automatiskt äga tillämpning, därest riket befinner sig i krig. Om däremot riket kommer i krigsfara eller eljest utomordentliga, av krig föranledda förhållanden påkallar det, skall Kungl. Maj:t äga förordna att bestämmelserna skall tillämpas. Sådant förordnande skall enligt 1 § andra stycket, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom två månader från det underställningens skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Bestämmelserna i lagens 4 § avser att sätta ur kraft vissa av de tids- och ortsbestämmelser som reglerar förvaltningsförfarandet. I det nyssnämnda betänkandet (SOU 1940: 23) har framhållits, att då Kungl. Maj:ts förordnande må avse jämkning av fastställd tid, framginge därav att stadgandet inte avsåge att medge inställande helt och hållet eller för obestämd tid av den åtgärd, varom vore fråga. Sålunda finge förordnande inte meddelas om inställande under visst år av mantalsskrivning eller av den årliga taxering-

en. Inte heller avsåges med bestämmelsen att lämna en fullmakt exempelvis till förlängning av femårsperioden för den allmänna fastighetstaxeringen. Däremot medgäve stadgandet, att åtgärder, som i fråga om mantalskrivning eller taxering skulle vidtagas under viss månad, i stället finge företagas en eller annan månad senare. Förordnandet skulle innehålla en särskild tidsbestämmelse i stället för den, som genom förordnandet sattes ur kraft. Sedan anstånd meddelats syntes, i mån av behov, ytterligare anstånd kunna medges genom nytt förordnande.

För tillämpning av ett flertal bestämmelser i administrativa fullmaktslagen, bl. a. 2 §, förutsättes särskilt förordnande utöver det allmänna förordnande som meddelas med stöd av 1 §. Sådant särskilt förordnande skall enligt vad som angivits i de olika paragraferna meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 11 § första punkten kan emellertid Kungl. Maj:t uppdraga åt underordnad myndighet att utöva vissa av de ifrågavarande befogenheterna. I 11 § andra punkten stadgas därjämte, att, om under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med svårighet kan upprätthållas eller det eljest under krig föreligger trängande behov av omedelbara åtgärder, civilbefälhavare inom sitt område eller, om civilbefälhavare ej finnes eller hans beslut ej kan avvaktas, länsstyrelsen i vad angår länet äger även utan sådant uppdrag utöva befogenhet, som enligt lagen tillkommer Kungl. Maj:t.

Med stöd av föreskrifterna i administrativa fullmaktslagen och på grundval av ett av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet förslag (SOU 1942: 42) utfärdade Kungl. Maj:t den 2 april 1943 kungörelse (nr 137) med tillämpningsföreskrifter till nämnda lag. Kungörelsen gäller allttjämt. Bestämmelserna i kungörelsen skall träda i tillämpning först i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar. Enligt föreskrift i 1 § i kungörelsen skall dock sådana förberedande åtgärder vidtagas som särskilt anges i kungörelsen eller som eljest befinnes erforderliga för dess tillämpning.

Beträffande länsstyrelserna meddelades bestämmelser i en den 24 september 1943 (nr 708) utfärdad kungörelse om särskilda åligganden, som under vissa förhållanden tillkommer länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter. Denna kungörelse, som inte enbart innefattade tillämpningsföreskrifter till administrativa fullmaktslagen utan jämväl upptog bestämmelser av annan natur, sattes i tillämpning genom en kungörelse samma dag (nr 709), vilken emellertid upphävdes med utgången av december 1947 enligt en den 12 december 1947 (nr 967) utfärdad kungörelse. Vidare må erinras om Kungl. Maj:ts brev till samtliga länsstyrelser den 5 mars 1943 (nr 335) angående vissa bestämmelser rörande civila myndigheters verksamhet under krig. 1943 års båda författningar (nr 335 och 708) har numera i huvudsak ersatts av kungörelsen den 20 september 1951 (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

2. Lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Genom proposition nr 95 till 1939 års urtima riksdag framlades förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m. Enligt förslaget skulle Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befunne sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äga att, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret, i fråga om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse samt offentliggörande av riksbankens räkenskaper meddela av förhållandena påkallade bestämmelser att gälla i stället för vad därutinnan finnes stadgat i 9--14, 16, 17, 21, 24 och 27 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank. Lagen skulle enligt förslaget vara tidsbegränsad.

Till grund för propositionen låg en den 7 december 1939 dagtecknad skrivelse från fullmäktige i riksbanken, vari bl. a. uttalades.

Med hänsyn till önskvärdheten av att riksbanken står beredd att möta de krav, som utvecklingen under den närmaste framtiden kan komma att medföra, men vilkas omfattning det i nuvarande krisläge icke är möjligt att bedöma, ha fullmäktige ansett det vara påkallat att undersöka behovet av en ändring av vissa bestämmelser i lagen för Sveriges riksbank. Fullmäktige hava härvid kommit till det resultatet, att ett flertal föreskrifter i riksbankslagen kunna komma att visa sig för snäva och skulle, om de strängt måste iakttagas, i vissa situationer hindra riksbanken från att bedriva sin rörelse på ändamålsenligt sätt och vidtaga de åtgärder, som kunde anses lämpliga. Då det härvid kan komma att röra sig om vitt skilda grenar av riksbankens verksamhetsområde, anse fullmäktige icke att en närmare precisering av de punkter, på vilka en ökad rörelsefrihet kan komma att krävas, kan eller bör eftersträvas. Fullmäktige vilja i stället föreslå, att den i en utomordentlig situation nödvändiga smidigheten i de bestämmelser, som reglera riksbankens verksamhet, åstadkommes genom en fullmaktslag, som under viss tid, förslagsvis till och med den 31 mars 1940, giver Konungen rätt att meddela av förhållandena påkallade bestämmelser att gälla i stället för riksbankslagens stadganden om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse samt om räkenskapernas avslutande och offentliggörande. Dylig rätt skulle, i likhet med vad fallet är i fråga om ett flertal övriga krisåtgärder, tillkomma Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande enligt lagen skulle få meddelas på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret.

I propositionen anförde föredragande departementschefen, att det även enligt hans mening vore motiverat att åtgärder vidtoges i syfte att möjliggöra en smidig anpassning av vissa av de bestämmelser, som reglerade riksbankens verksamhet, efter sådana tidigare inte förutsedda förhållanden, med vilka man i dåvarande läge måste räkna. Med hänsyn till de skiftande

utvecklingsmöjligheterna borde detta lämpligen ske genom en fullmaktslag, som gäve Kungl. Maj:t rätt att meddela de från riksbankslagen avvikande bestämmelser, som kunde finnas påkallade.

Sedan riksdagen bifallit propositionen, utfärdades den 22 december 1939 (nr 895) lag i ämnet. Lagen skulle äga giltighet till och med den 31 mars 1940.

Med stöd av nämnda fullmaktslag förordnade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 31 januari 1940 (nr 54) med vissa bestämmelser angående riksbankens metalliska kassa att, i stället för vad i 11 § riksbankslagen stadgades, skulle gälla att såsom riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld. Förordnandet var motiverat därav, att enligt 11 § riksbankslagen guld utom landet finge inräknas i riksbankens metalliska kassa endast till ett belopp motsvarande 15 procent av hela den metalliska kassan. Bestämmelsen skulle med hänsyn till sedelutgivningsrättens beroende av den metalliska kassan kunna lägga hinder i vägen för en sådan placering av riksbankens guldbehållning, som kunde anses mest betryggande.

Vid 1940 års riksdag framlades genom proposition nr 77 förslag om att 1939 års fullmaktslag skulle erhålla förlängd giltighet. Till grund för propositionen låg en av fullmäktige i riksbanken gjord framställning i ämnet. Bankofullmäktige anförde i sin skrivelse, att kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) borde äga fortsatt tillämpning även efter utgången av mars 1940. I fullmaktslagen 1939: 895 lämnade bemyndiganden för Kungl. Maj:t att jämväl i övrigt utfärda bestämmelser att gälla i stället för vissa i riksbankslagen intagna stadganden borde även erhålla fortsatt giltighet. I propositionen uttalades, att den möjlighet att efter lägets krav anpassa reglerna för riksbankens verksamhet, som fullmaktslagen innefattade, uppenbarligen komme att vara erforderlig även efter utgången av mars 1940. Sedan propositionen bifallits av riksdagen utfärdades lagen den 30 mars 1940 (nr 172) om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m. Fullmaktslagen skulle äga giltighet till och med den 30 juni 1941.

Efter årligen av fullmäktige i riksbanken gjorda framställningar förlängdes därefter fullmaktslagens giltighet successivt till och med den 30 juni 1947.

Frågan om fullmaktslagens giltighet efter nyssnämnda dag blev föremål för närmare överväganden i proposition nr 83 till 1947 års riksdag. I propositionen framhölls bl. a., att fullmäktige i riksbanken föreslagit att lagen, i avvaktan på en allmän översyn av riksbankslagen, skulle få gälla till och med den 30 juni 1948. Fullmäktige hade även uttalat, att fullmaktslagstiftningen borde läggas till grund för föreskrifter, som åsyftade att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena då påkallade. Sedan propositionen godkänts av riksdagen, utfärdades lag i ämnet den 16 maj 1947 (nr 194).

Genom kungörelse den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning fastställde Kungl. Maj:t sedelutgivningsrätten i enlighet med ett av bankofullmäktige väckt förslag.

Genom kungörelse den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse om riksbankens sedelutgivning ökades det belopp, varmed sedelutgivningen jämlikt 9 § första stycket riksbankslagen finge överstiga dubbla summan av metalliska kassan till 2 500 miljoner kronor.

I proposition nr 195 till 1948 års riksdag föreslogs att 1939 års fullmaktslag skulle ersättas av en provisorisk lag av mera begränsat innehåll. Den nya lagen skulle sålunda endast innehålla särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt. Propositionsförslaget innebar att i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen funnes stadgat, följande särskilda bestämmelser skulle lända till efterrättelse, nämligen att riksbanken finge utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor (1 §), att därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövades nödigt Kungl. Maj:t finge, om riksdagen ej vore samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor, att dylikt av Kungl. Maj:t lämnat medgivande skulle, därest detsamma icke godkändes av riksdagen inom tjugu dagar från det riksdagen åter sammanträtt, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla (2 §), samt att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmünt och omyntat guld (3 §).

Bankoutskottet (utl. nr 31) fann inte anledning till erinran mot innehållet i den föreslagna provisoriska lagstiftningen.

Riksdagen godkände förslaget (rskr nr 210). Lag utfärdades den 28 maj 1948 (nr 248).

1948 års lag, som gällde för tiden intill utgången av juni månad 1949, har sedermera successivt ersatts med ny lagstiftning, varvid maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning höjts. Nu gällande bestämmelser meddelas i lagen den 1 juni 1956 (nr 240). Maximibeloppet för sedelutgivningen bestämmes däri till 6 000 miljoner kronor. I proposition nr 121 till 1957 års riksdag har föreslagits en motsvarande lagstiftning för tiden den 1 juli 1957—den 30 juni 1958. Maximibeloppet är i förslaget bestämt till 6 300 miljoner kronor.

3. Lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter

Genom proposition nr 277 till 1940 års riksdag framlades förslag till lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter. Enligt förslaget finge, om riket eller del därav besatts av fientlig makt, fullmäktige i riksbanken tillkommande befogenheter utövas allenast vid

sammanträde inom av fienden obesatt område inom eller utom riket å ort, där fullmäktige kunde med av Konungen utsett ombud överlägga. Vid sådant sammanträde skulle minst tre fullmäktige vara tillstädes. Kunde icke nämnda antal fullmäktige komma tillstädes, skulle Konungen förordna erforderligt antal personer att, intill dess nämnda hinder upphörde, med fullmäktigs rätt och ansvar träda i fullmäktigs ställe. Vad sålunda stadgats skulle äga motsvarande tillämpning beträffande fullmäktige i riksgäldskontoret och utövan det av dem tillkommande befogenheter. Lagen skulle vara tidsbegränsad; den föreslogs skola gälla till och med den 30 juni 1941.

I propositionen erinrades om att inom finansdepartementet till övervägande upptagits frågan om erforderliga beredskapsåtgärder till tryggande av den centrala finansförvaltningen i händelse av landets indragande i krig. I en inom departementet upprättad promemoria i ämnet hade beträffande behovet av dylika åtgärder anförts.

Den centrala finansförvaltningen utövas till väsentliga delar av riksbanken och riksgäldskontoret. Decentraliseringen ifråga innebär vid krigsfall en fara, om den kan medföra, att rättsgiltiga beslut avseende riksbankens och riksgäldskontorets förvaltningsområden icke kunna erhållas, trots att Kungl. Maj:t alltjämt kan utöva sina konstitutionella befogenheter. En risk i denna riktning föreligger obestriddligen till följd av det sätt på vilket förvaltningen av riksdagens verk är organiserad. Fullmäktigeinstitutionerna kunna tänkas bli funktionsodugliga och vara omöjliga att i rättsliga former rekonstituera redan på ett tidigt stadium av ett krig, medan däremot en konstitutionell regering även i extrema nödlägen kan vidmakthållas. Funktionsoduglighet måste anses föreligga icke endast om fullmäktige ej kunna sammanträda i erforderligt antal utan även om detta ej är möjligt inom obesatt område.

Beträffande de olika utvägar, som kunde tänkas stå till buds för att i här avsedda fall trygga utövan det av de båda fullmäktigeinstitutionernas befogenheter, yttrades i promemorian.

Formellt torde hinder ej möta mot att fullmäktigeinstitutionerna fatta beslut om viss delegation av sina befogenheter för krigsfall. En sådan delegation kan dock befaras ge ett alltför svagt underlag för delegationsorganets verksamhet och bör vidare knappast ske utan riksdagens medverkan, eftersom den skulle innebära, att fullmäktige — låt vara med bibehållet individuellt ansvar — kunde sätta andra i sitt ställe och på så sätt kringgå riksdagens val. Dessa svagheter framträda särskilt, om fullmäktige icke behålla sin förvaltning till inträdet av ett nödläge utan redan inför ett avlägset hot i beredskapssyfte fatta beslut om delegation; den senare vägen är emellertid den de sannolikt tvingas att gå. En ytterligare olägenhet, som nära sammanhänger med de föregående, är att en fri delegation från fullmäktiges sida, som senare under tryck återkallas, kan skapa väsentlig oklarhet utåt, som skulle undvikas om delegationsformen vore entydigt reglerad av riksdagen.

Om av angivna skäl riksdagens medverkan anses böra krävas för en lösning av beredskapsfrågan genom delegation, synes riksdagens beslut lämpligen böra gå ut på att fullmäktiges befogenheter vid krigsfall skola — oberoende av ett fullmäktiges särskilda beslut — vara från fullmäktige oåterkalleligt delegerade till vissa personer inom eller utom deras krets. En ända-

målsenlig fixering av delegationsformerna synes vara, att förvaltningen skall vara delegerad till de av fullmäktige till ett antal av minst tre som kunna sammanträda inom obesatt område. Om sådan delegation ej kan komma till stånd, skola befogenheterna vara delegerade till en direktion på minst tre personer, bestående av — förutom de fullmäktige som må finnas inom obesatt område — de personer som Kungl. Maj:t därtill förordnar. Ett beslut av riksdagen med här angiven innebörd skulle giva delegationsorganet exklusiv rättslig auktoritet och bevara riksdagens inflytande på personvalet så långt detta låter sig göra.

I propositionen företogs endast den ändringen i promemorieförslaget, att lagtexten kompletterades med en föreskrift, att sammanträde med fullmäktige skall hållas å ort, där fullmäktige kan överlägga med av Kungl. Maj:t förordnat ombud.

Bankoutskottet (utl. nr 1940: 38) tillstyrkte propositionen.

Sedan riksdagen antagit det i propositionen framlagda lagförslaget, utfärdades lagen den 7 december 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter.

Fullmaktslagen erhöll sedermera förlängd giltighet till och med den 30 juni 1946 i enlighet med av riksdagen årligen fattade beslut.

4. Särskilda planläggningsföreskrifter

I en inom finansdepartementet upprättad, den 15 november 1943 dagtecknad promemoria med förslag till bestämmelser för underlättande av utbetalningsväsendet och penningförsörjningen inom område, som avspärrats i följd av krig (i det följande benämnd 1943 års departementspromemoria) upptogs särskilda bestämmelser, som skulle gälla för statlig lokalmyndighet, postverket och riksbankskontor inom sådant område. Fullmäktige i riksbanken förordnade genom beslut den 2 december 1943 att i promemorian intagna bestämmelser avseende riksbanken skulle lända till efterrättelse vid planläggning — i händelse av krig — av åtgärder avseende utbetalningsväsendet och penningförsörjningen inom avspärrat område. Samma dag fastställde fullmäktige föreskrifter angående riksbankskontorens verksamhet.

Kungl. Maj:t föreskrev, efter därom av bankofullmäktige gjord hemställan, att de i den nyssnämnda promemorian upptagna bestämmelser och anvisningar avseende andra statliga myndigheter än riksbanken och dess avdelningskontor skulle lända till efterrättelse vid planläggningsarbetet (cirkulär den 3 december 1943 till samtliga statsmyndigheter angående planläggning i händelse av krig av utbetalningsväsendet och penningförsörjningen inom avspärrat område).

Särskilda anvisningar rörande mantalsskrivningen samt taxerings- och uppbördsväsendet vid krig har upptagits i en inom finansdepartementet upp-

rättad, den 15 november 1943 dagtecknad promemoria. Genom beslut den 3 december 1943 överlämnade Kungl. Maj:t promemorian till samtliga statsmyndigheter för kännedom och övervägande vid planläggningen av de åtgärder som avsåges i kungörelsen den 24 september 1943 (nr 708) om särskilda åligganden, som under vissa förhållanden tillkommer länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter.

III. Betalningsväsende, penningmedelsförsörjning och medelsförvaltning

Utredningsmannen

Utredningsmannen framhåller inledningsvis att ett framtida krig måste förutsättas medföra stora påfrestningar på kommunikationsmedlen. Avbrott i förbindelserna kan, särskilt om de blir långvariga, försvåra möjligheterna att verkställa betalningsuppdrag, att betala ut löner o. s. v. Belastningen på de förbindelser, som kan hållas öppna, kan beräknas bli mycket stor. Ur psykologisk synpunkt är det betydelsefullt att brist på pengar inte uppstår och att löner och pensioner m. m. kan utbetalas. En förenkling av förfarandet vid medelsförvaltningen måste komma till stånd bl. a. för att så stor del som möjligt av den personal, som sysslar med bokföring, kontroll och redovisning, skall kunna frigöras för andra, mera krigsviktiga arbetsuppgifter.

De hithörande frågorna berör såväl samtliga statsmyndigheter som kommunerna och det enskilda näringslivet. Avsaknaden av klara linjer efter vilka betalningsväsendet, penningmedelsförsörjningen och medelsförvaltningen skall fungera, medför att det inte är möjligt för de olika myndigheterna att genomföra erforderlig krigsplanläggning.

I fråga om de planläggningsföreskrifter, som kan vara erforderliga, uttalar i promemorian, att planläggningen av de statliga myndigheternas verksamhet under krig bör ha till syfte att genomföra en sådan organisation av den statliga förvaltningen, att denna kan fungera vid ett krigsutbrott och under tiden närmast därefter.

Utredningsmannen anför vidare.

Vid övervägandet av olika krigsplanläggningsfrågor är det av särskild betydelse att hålla i minnet, att planläggningens huvudsyfte icke är att organisera verksamheten under ett krigs senare skede, då läget kan ha stabiliserats och förbindelserna mellan centrala och lokala myndigheter återknutits. I detta sammanhang må även särskilt framhållas, att en statsmyndigheternas övergång till krigsorganisation om möjligt måste ske före ett krigsutbrott så att de myndigheter, som skola flytta till annan uppehållsplats än den ordinarie, få möjlighet att genomföra en sådan förflyttning. Detta får till följd att myndigheterna — även om krigstillstånd icke inträtt — måste åsidosätta en mängd i och för sig viktiga arbetsuppgifter av den anledningen att personal icke finnes för dessa uppgifters lösande. Uppenbart är emellertid att, om — sedan en övergång skett till krigsorganisation — förhållandena medgiva att handläggningen av frågor av icke krigsviktig beskaffenhet återupptagas, detta måste ske.

De i 1943 års departementspromemoria meddelade planläggningsföreskrifterna reglerar förhållandena inom vad som kallas avspärrat område. Enligt utredningsmannens mening är emellertid betalningsväsendet, penningmedelsförsörjningen och medelsförvaltningen under krig ett problem, som berör inte blott avspärrade områden utan riket i dess helhet. Ett krig kommer självfallet att påverka den statliga, kommunala och privata ekonomiska verksamheten vare sig denna bedrivs inom områden, som är avstängda från förbindelse med centrala myndigheter, eller den bedrivs inom områden, som har sådan förbindelse.

Det av utredningsmannen upprättade förslaget till kungörelse med särskilda bestämmelser för underlättande av utbetalningsväsendet, penningmedelsförsörjningen och medelsförvaltningen vid krig eller krigsfara m. m., vilket är avsett att ersätta 1943 års departementspromemoria, har upprättats med utgångspunkt från de nyss anförda synpunkterna.

I 1943 års departementspromemoria lämnas inte, framhåller utredningsmannen, några generella föreskrifter rörande betalningsväsendet under krig. En mångfald omständigheter kommer att medföra att det statliga kassaväsendet under krig måste förenklas, även om detta får till följd att kontrollen över medelsförvaltande myndigheter och befattningshavare blir svårare att genomföra och i vissa fall måste helt eftersättas.

Inom statlig, kommunal och privat verksamhet utnyttjas postgirorelsen i allt större utsträckning vid betalningstransaktioner av olika slag. Affärs- och sparbanker utnyttjar postgirot i betydande omfattning vid överföring av medel från riksbanken till de egna kontoren. För flertalet s. k. huvudförvaltningar finnes särskilda postgirokonton för in- och utbetalningar upplagda. I fall, där särskilt postgirokonto för inbetalningar finnes, tömmes detta konto automatiskt genom girering till riksbankens postgirokonto nr 4, i regel en gång per vecka. De affärsdrivande verken och vissa andra institutioner har hos riksbanken öppnat egna checkräkningar.

Bokföringen inom postgirorelsen är i fred centraliserad till postgirokontoret i Stockholm. Särskilda postgiroavdelningar är dock inrättade i Göteborg, Malmö, Boden och Visby.

Betalningsväsendet bör, anser utredningsmannen, fungera enligt i möjligaste mån samma principer under krig som under fred. Med hänsyn till postgirorelsens stora betydelse för det ekonomiska livet räknar man med att postgirorelsen måste fungera även under ett krig. Ett utnyttjande av postgirorelsen under krig synes också kunna medföra att vissa förenklningar i det statliga betalningsväsendet kan genomföras.

Enligt utredningsmannens förslag skall det statliga kassaväsendet baseras på postgirorelsen. Därigenom vinnes att för det statliga betalningsväsendet tillskapas ett system, som är enkelt, kräver ett minimum av personal och kan tillämpas av samtliga statsmyndigheter, oberoende av deras karaktär och oberoende av huruvida de befinner sig inom avspärrat område eller inte.

Huvudlinjerna för det statliga betalningsväsendet under krig blir enligt

utredningsmannens förslag följande. För varje huvudförvaltning upplägges — i den mån så inte redan skett — ett postgirokonto för inbetalningar och ett för utbetalningar. Inbetalning till statsverket för huvudförvaltningsräkning skall som regel ske på myndighetens postgirokonto för inbetalningar eller genom girering till detta konto. Till kontot inbetalade medel överföres automatiskt, genom postgirokontorets försorg, till ett riksbankens postgirokonto.

Inbetalning genom insättning på statsverkets checkräkning i riksbanken bör ske endast undantagsvis, om detta betalningssätt är enklare för den, som gör inbetalningen.

Även utbetalningar skall i största möjliga utsträckning göras över postgiro. Utbetalning skall därvid ske över myndighetens utbetalningskonto antingen genom girering till annat postgirokonto eller medelst utbetalningskort, som i vanlig ordning tillställs betalningsmottagaren efter verkställd bokföring eller medelst direktutbetalningskort, som antingen med posten översändes till betalningsmottagaren eller direkt överlämnas till denne.

Vanligt utbetalningskort och direktutbetalningskort skall vara inlösbart i första hand vid varje postanstalt samt hos riksbanken och dess avdelningskontor. I promemorian uttalas vidare.

Därjämte böra följande penninginrättningar, nämligen affärs- och sparbanker samt centralkassor för jordbrukskredit och jordbrukskassor, vara skyldiga att — i den mån inrättningens inneliggande kassa gör det möjligt — inlösa utbetalningskort, som här avses. Med sådan skyldighet följer givetvis även skyldighet att mottaga postgirokort som likvid. Det förutsätter att mellan Kungl. Maj:t och ifrågavarande penninginrättningar kommer att träffas avtal i här nämnt avseende.

I anslutning därtill har i det av utredningsmannen upprättade författningsförslaget införts ett stadgande att av statlig myndighet utfärdat utbetalningskort och direktutbetalningskort skall vara inlösbart å varje postanstalt samt hos riksbanken och dess avdelningskontor ävensom att vissa angivna penninginrättningar skall — i enlighet med av Kungl. Maj:t därom träffat avtal — vara skyldiga inlösa dylika kort. Myndighet, som verkställt utbetalningar över sitt utbetalningskonto, skall likvidera dessa genom att från ett riksbankens postgirokonto till sitt eget utbetalningskonto girera motsvarande belopp.

Under krig är det, anser utredningsmannen, mera betydelsefullt än eljest, att såvitt avser bl. a. de regionala och lokala statsmyndigheterna, minsta möjliga personal sysselsätts med administrativa uppgifter, som saknar direkt betydelse för krigföring och folkförsörjning. Sålunda bör länsstyrelse helst inte tagas i anspråk för handläggning av frågor rörande medelstilleddning till statliga myndigheter inom området. Enligt förslaget skall lokal statsmyndighet, som har eget postgirokonto, i största möjliga utsträckning använda detta för in- och utbetalningar. Om myndigheten blivit avstängd från förbindelse med den centralförvaltning, under vilken den lyder, skall lokalförvaltningen, ändock att den saknar tillgodohavande på sitt postgiro-

konto, få använda detta för utbetalningar. Härför skall dock krävas, att lokalmyndigheten, samtidigt som den till postgirokontoret (-avdelningen) insänder utbetalningskort eller girokort, insänder girokort varmed motsvarande belopp av myndigheten överföres från centralförvaltningens till lokalmyndighetens postgirokonto. Lokalmyndigheten skall även kunna utfärda på sig själv ställt och på eget postgirokonto draget utbetalningskort, varvid dock likvid skall ske medelst ett på centralförvaltningens postgirokonto draget girokort.

Lokalmyndighet, som icke har eget postgirokonto och som ej heller eljest kan få medel från vederbörlig centralförvaltning, skall vara hänvisad till länsstyrelsen för att få rörelsemedel.

Vad här sagts skall i tillämpliga delar gälla sådan central statsmyndighet, som ej är huvudförvaltning.

Även kommunala myndigheter inom avspärrat område skall rekvirera erforderliga medel från länsstyrelsen. Enligt 1943 års departementspromemoria föreligger en viss spärr beträffande möjligheten för länsstyrelsen att förskottera medel till kommunal myndighet. Någon motsvarande spärr bör enligt utredningsmannens mening inte finnas i fortsättningen.

Utredningsmannen framhåller att enligt det föreslagna systemet kommer utbetalningskort och direktutbetalningskort att få karaktär av betalningsmedel, jämförbara med sedlar och checkar. För att försvåra tillverkningen av falska postgirokort och för att öka möjligheterna att lätt upptäcka eventuella förfalskningar skall särskilda säkerhetsåtgärder vidtagas.

Enligt utredningsmannen kan mot förslaget att i princip helt basera det statliga betalningsväsendet på postgirorörelsen riktas den invändningen, att avbrott i kommunikationer och kraftförsörjning kan omöjliggöra postgirokontorets (-avdelningarnas) verksamhet. Av förslagets utformning följer emellertid, att systemet kan fungera även om förbindelserna är brutna och om bokföring inte kan ske på grund av avbrott i kraftförsörjningen eller av annan anledning. Bokföring får ske i efterhand om så behövs.

Utredningsmannen anför i anslutning härtill.

Den beredskapsplanläggning angående hithörande frågor, som ägt rum och alltjämt sker inom generalpoststyrelsen, har bl. a. till syfte att möjliggöra postgirorörelsens upprätthållande under krig. Med hänsyn till de störningar, som måste bli undvikliga till följd av avbrott i kommunikationerna och i kraftförsörjningen, förutsättes dock att bokföringsarbetet kan bli försenat. Särskilda åtgärder äro vidtagna för att öka möjligheterna att trots avbrott i de vanliga förbindelserna erhålla kontakt mellan postgirokontoret, vilket förutsättes skola utflytta till annan ort, och postgiroavdelningarna.

Om -- såsom i det följande kommer att föreslås -- framför allt det statliga utbetalningsväsendet baseras på postgirorörelsen, kräver detta en omsorgsfull planläggning från postverkets sida. Vissa förberedelser måste sålunda vidtagas i ändamål att tillgodose behovet av postgiroblanketter av olika slag. En planläggning måste vidare ske avseende postanstalternas, postgirokontorets och postgiroavdelningarnas verksamhet; bl. a. torde man få räkna med att vid behov särskild postgiroavdelning skall kunna upprättas

inom avspärrat område. Betydande svårigheter måste förutsättas komma att uppstå i fråga om postanstälternas förseende med pengar. Med hänsyn till den noggranna planläggning som kräves för att postverket skall kunna fylla sin funktion i enlighet med de i denna promemoria uppdragna riktlinjerna är det angeläget att för planläggningen erforderliga föreskrifter snarast utfärdas.

Vad beträffar frågan om penningmedelsförsörjningen framhåller utredningsmannen att — under förutsättning att betalningsväsendet ordnas enligt de av honom angivna principerna — huvudansvaret för att tillgången på sedlar och mynt blir tryggad kommer att ligga på riksbanken och postverket.

Önskvärt är, att en viss decentraliserad lagring av sedlar och skiljemynt kan ske redan i fredstid, så att tillgången på betalningsmedel blir säkrad i anslutning till ett krigsutbrott. Av praktiska skäl synes det emellertid inte vara möjligt att i sådant hänseende vidtaga några ytterligare åtgärder utöver de av riksbanken redan genomförda.

En föreskrift om de skyldigheter, som sålunda ansetts böra åligga riksbanken och postverket, har intagits i utredningsmannens författningsförslag.

I 1943 års departementspromemoria föreskrives bl. a., framhåller utredningsmannen, att, om tillgången på sedlar kan väntas bli otillräcklig, styrelsen för vederbörligt riksbankskontor skall vidtaga åtgärder för förfärdigande och utgivande genom riksbankens försorg av provisoriska penninganvisningar (postremissväxlar, checkar eller innehavarpapper, lydande å avrundade belopp). Föreskriften torde inte innebära, att riksbanken skall äga rätt tillverka provisoriska sedlar. Vissa skäl talar emellertid för att riksbanken bör medgivas sådan rätt. Med hänsyn härtill har i utredningsmannens författningsförslag intagits en föreskrift motsvarande den i departementspromemorian införda, dock med uteslutande av den där gjorda uppräknningen. En eventuell rätt att förfärdiga provisoriska sedlar bör givetvis omfatta rätt att, om så skulle bli erforderligt, tillverka sedlar av lägre valör än fem kronor.

Om tillverkning och distribution av sedlar inte kan fortgå, torde detsamma gälla även mynt. Med hänsyn härtill och då det är sannolikt att efterfrågan på skiljemynt ökar vid ett krigsutbrott, bör man uppenbarligen räkna med att en tillverkning av skiljemynt — i enklare utförande och annan metall än som för närvarande kommer till användning — kan behöva igångsättas. Om mynt- och justeringsverket inte kan ombesörja sådan tillverkning inom avspärrat område, synes riksbanken böra ha befogenhet att utge provisoriska betalningsmedel. I utredningsmannens författningsförslag har de nu gällande föreskrifterna kompletterats med en föreskrift av sådan innebörd.

Utbetalningsväsendet bygger på att huvudförvaltningarna skall äga rätt att uttaga medel från ett särskilt riksbankens postgirokonto. En följd härav blir att postverket vid behov skall äga överdraga sådant hos riksbanken öppnat checkräkningskonto, från vilket genom postverkets försorg medel

skall överföras till nämnda särskilda postgirokonto. Utredningsmannens författningsförslag innehåller en allmän bestämmelse om rätt för statlig myndighet att överdraga postgirokonto och checkräkning hos riksbanken.

Utredningsmannen anser också, att det från statens sida måste vidtagas sådana åtgärder, att det enskilda näringslivet äger möjlighet disponera erforderligt rörelsekapital. Denna fråga borde närmare utredas i samverkan med representanter för riksbanksledningen, generalpoststyrelsen och näringslivets organisationer. I detta sammanhang erinras om att det enligt 1943 års departementspromemoria förutsattes att inom avspärrat område skall kunna upprättas s. k. tillfälligt postgirokontor. Kontoinnehavare, som har tillgodohavande på sitt postgirokonto, skall äga disponera detta endast om saldouppgifter tillställs det tillfälliga postgirokontoret från generalpoststyrelsen.

Beträffande medelsförvaltningen uttalar utredningsmannen.

De föreskrifter angående bokföring m. m., som gäller under fredstid, föreslås — om ej särskilda krigsförvaltningsbestämmelser meddelats — i princip skola följas även under krig. Förenklingar måste dock ske när så blir av förhållandena påkallat. I princip föreslås skola gälla, att inkomster och utgifter skola antecknas på sådant sätt att en bokföring i författningens ordning kan ske i efterhand.

Enligt förslaget skall den revisionspersonal, som finnes hos bl. a. riksräkenskapsverket, ställas till myndigheternas förfogande för utövande av en fortlöpande kontroll av bokföring m. m. Personalen skall även lämna vederbörliga myndigheter de råd och anvisningar, som kunna bli erforderliga.

Därest en myndighet verkställer utbetalningar i annan myndighets ställe, skall den utbetalande myndigheten göra sådana anteckningar som kunna vara erforderliga för en bokföring i efterhand. Den myndighet, för vars räkning utbetalningen göres, bör underrättas så snart förhållandena det medgiva.

Om krigsförhållandena äro sådana, att kassarapporter och andra redovisningshandlingar icke kunna i föreskriven ordning översändas till vederbörande centrala myndigheter, böra de enligt förslaget tills vidare kvarbli hos den myndighet som upprättat handlingarna.

Utredningsmannen anser vidare att det bör ankomma på riksbanksledningen och generalpoststyrelsen att gemensamt besluta om hur redovisningen skall ske av medel som överföres från riksbanken till postverket och tvärtom.

Utredningsmannen berör även i sin promemoria frågan om de statliga myndigheternas ansvar och befogenheter och uttalar härutinnan.

Vid krig eller krigsfara bör för samtliga statsmyndigheter gälla, att de skola påtaga sig ett ökat ansvar för att statens ekonomiska verksamhet fungerar tillfredsställande och att de — även om i vissa fall stöd saknas i gällande författningar för genomförandet av åtgärder av olika slag i sitt handlande se till syftmålet med utfärdade bestämmelser.

Om förbindelsen med riksstyrelsen är bruten eller allenast med avsevärd svårighet kan upprätthållas eller om det eljest föreligger trängande behov

av att omedelbara åtgärder vidtagas, måste vederbörande myndigheter, framför allt länsstyrelserna, vara beredda att med stöd av gällande fullmaktslagar självständigt fatta beslut i ett stort antal frågor, beträffande vilka beslutanderätten under normala förhållanden ligger hos Kungl. Maj:t eller central myndighet.

I det förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser för underlättande av utbetalningsväsendet, penningmedelsförsörjningen och medelsförvaltningen vid krig eller krigsfara m. m., som av utredningsmannen fogats till promemorian, har, i överensstämmelse med vad nyss uttalats, intagits följande stadgande.

Inom avspärrat område, varmed här avses del av riket som genom krigshändelser avskurits från normala förbindelser med landet i övrigt och inom vilket civil administration fungerar, åligger det den högsta civila administrativa myndigheten inom området att ansvara för att statens ekonomiska verksamhet fungerar tillfredsställande.

Inom cernerat område, varmed här avses genom krigshändelser avskuret område, inom vilket civil administration endast ofullständigt eller icke alls fungerar, åligger det den myndighet, som länsstyrelsen därtill utser, att vidtaga sådana av förhållandena påkallade åtgärder, att den ekonomiska verksamheten kan fungera tillfredsställande.

Remissyttrandena

Att det föreligger stort behov av planläggningsföreskrifter understryks av *överbefälhavaren*, som framhåller angelägenheten av att erforderliga bestämmelser snarast utfärdas, så att en grund för fortsatt planläggningsarbete erhålles.

Gentemot de av utredningsmannen uppdragna allmänna riktlinjerna riktas i allmänhet ingen erinran. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller dock att förslaget i alltför hög grad bygger på att den för utbetalningssystemets fungerande nödvändiga tekniska apparaturen kommer att vara intakt. I detta avseende torde det i stället vara realistiskt att räkna med mycket komplicerade störningar, vilka måste neutraliseras med improviserade åtgärder.

Flertalet övriga remissinstanser tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran.

Fullmäktige i riksbanken delar den i promemorian framförda uppfattningen, att det är av synnerlig vikt, att de bestämmelser, som kommer att gälla beträffande den statliga kassarörelsen och medelsförvaltningen under krig, göres så enkla som möjligt utan att nödig kontroll eftersättes. Av icke mindre betydelse under krigsförhållanden är att betalningsmedelsförsörjningen så ordnas, att brist på penningmedel inte uppstår inom någon del av riket, liksom att betalningsuppdrag kan verkställas och att avlöningar och pensioner m. m. kan utbetalas. De förslag, som den remitterade promemorian innehåller, synes fylla rimliga krav i dessa avseenden.

Socialstyrelsen uttalar, att läget vid ett krigsfall, med hänsyn inte minst till den snabba tekniska utvecklingen, måste antagas skapa sådana problem i fråga om utbetalningsväsendet, att de inte kan lösas endast med ledning av den erfarenhet, som på detta område vunnits inom och utom Sverige under andra världskriget. Utredningsmannen synes därför ha följt en riktig princip, då han låtit det förenklade utbetalningssystem, som måste tillämpas under krig, i största möjliga utsträckning ansluta till det under fredsförhållanden i vårt land tillämpade systemet.

Ur de synpunkter *civilförsvarsstyrelsen* har att företräda är de allmänna riktlinjerna i stort sett väl ägnade att ligga till grund för den närmare planläggningen av hithörande frågor.

Behovet av ytterligare utredning betonas av *bank- och fondinspektionen*, som föreslår, att de i promemorian framlagda förslagen inte förverkligas förrän den däri berörda utredningen om hur näringslivet skall kunna för- ses med likvida medel blivit verkställd.

Liknande synpunkter anföres av *Svenska bankföreningen* och *Svenska sparbanksföreningen*.

Svenska jordbrukskreditkassan framhåller att det måste tillses, att en senare samordning med det privata betalningssystemet inte försvåras genom att riktlinjer utfärdas angående det statliga betalningsväsendet under krig.

Mot förslaget att betalningsväsendet i krig skall baseras på *postgiro- rörelsen* har i allmänhet inte riktats några principiella invändningar från remissinstansernas sida.

Överbefälhavaren framhåller dock att frågan hur ett betalningsväsende i enlighet med det framlagda förslaget kan komma att fungera under krig inte låter sig i detalj bedöma enbart med ledning av i promemorian framlagda förslag och motiv. Slutligt ställningstagande kan tagas först när tillämpningsföreskrifter föreligger.

Liknande synpunkter anföres av *arbetsmarknadsstyrelsen*.

Försvarets civilförvaltning anför att principen att så långt som möjligt basera betalningsväsendet på postgirorelsen överensstämmer med den planläggning, som utföres av civilförvaltningen. I vad avser postgirotjänsten inom krigsmakten planeras vissa omläggningar, vilka kommer att väsentligt underlätta betalningsväsendet. Genom omläggningarna kommer inlösningsbara utbetalnings- eller direktutbetalningskort alltid att kunna tillställas vederbörande betalningsmottagare. Civilförvaltningen anser det emellertid önskvärt att endast *ett* system tillämpas beträffande inbetalningar respektive uttag av medel för huvudförvaltnings räkning. Alternativet att göra inbetalningar till eller utbetalningar från statsverkets checkräkning medelst check bör fördenskull inte bibehållas.

Civilförsvarsstyrelsen uttalar, att ett utkast till föreskrifter för civilförsvarets kassaväsende under krig, vilket överarbetas inom styrelsen, väsentligen bygger på samma grundprinciper som förslaget.

Generalpoststyrelsen har intet att erinra mot de riktlinjer, som uppdra-

gits i förslaget. Efter att ha övervägt även andra tänkbara lösningar, framhåller styrelsen som sin åsikt att den förordade lösningen synes lämplig och att något bättre alternativ knappast står att finna.

Skolöverstyrelsen anser, att anknytningen av betalningsväsendet till postgiroörelsen inte bör utesluta att i speciella lägen även andra betalningsformer skall kunna ifrågakomma. Icke minst i fråga om trängande, icke förutsedda utgiftsbehov kan vägen över postgirot mången gång innebära en onödig omgång eller med hänsyn till de yttre förhållandena över huvud knappast komma till användning. Överstyrelsen ifrågasätter därför om det icke lämpligen bör tillskapas ett system med stående krigsförskott, som ställes till vederbörande kassaförvaltares förfogande för bestridande av sådana betalningsuppdrag, vilka icke lämpligen kan tillgodoses i vanlig ordning.

Svenska bankföreningen uttalar, att i den mån statens utbetalningar skall ske med användande av postgirot har bankföreningen intet att erinra mot förslaget, att avtal skall träffas, som gör det möjligt att få utbetalningskort och direktutbetalningskort inlösta i bank.

Även *fullmäktige i riksbanken* framhåller att det ur skilda synpunkter synes ändamålsenligt att utnyttja postgiro i största möjliga utsträckning för såväl in- som utbetalningar.

Fullmäktige i riksgäldskontoret anser en avgjord fördel hos förslaget vara, att det i väsentliga hänseenden anknyter till den redan bestående ordningen. Fullmäktige ifrågasätter dock om icke alltför omfattande uppgifter pålagts postverket, vilket skulle kunna innebära vissa risker för överbelastning. I anslutning härtill anför fullmäktige.

Delvis skulle en sådan utveckling kunna motverkas genom att de enskilda kreditinrättningarna engagerades i större omfattning för det statliga betalningsväsendet under krig än utredningsmannen synes ha tänkt sig. En ökad användning av checken som betalningsmedel jämsides med postgirolikvider synes jämväl böra uppmuntras för att lätta arbetsbelastningen för postverket och minska anspråken på kontanta medel. Ur sistnämnda synpunkt synes jämväl de föreslagna direktutbetalningskorterna innebära en ändamålsenlig anordning.

Liknande synpunkter anlägges av *Svenska jordbrukskreditkassan*.

Även *Svenska bankföreningen* anser, att bankerna bör kunna anlitas i högre grad än som föreslagits, samt anför.

Förslaget innebär bl. a. att det statliga kassa- och utbetalningsväsendet under krig skall omläggas så, att inbetalningar till och utbetalningar från de särskilda myndigheterna i största möjliga utsträckning sker över postgiro. Den sakkunnige är medveten om, att ett sådant system icke kommer att kunna fungera tillfredsställande inom s. k. avspärrat område, om postgirots bokföring förblir centraliserad till postgirokontoret. Han utgår därför från, att inom avspärrat område skall inrättas särskild postgiroavdelning. Att snabbt bygga upp en sådan torde emellertid i praktiken bli förenat med avsevärda svårigheter. Man lär icke få möjlighet att rutinmässigt anknyta till och föra vidare de kontoanteckningar, som skett hos postgirokontoret, utan får sannolikt räkna med en total nyuppläggning av bokföringen ända från grunden. För att organisera och leda detta arbete erfordras personal

med goda kvalifikationer och praktisk erfarenhet på området. Och även för de mera underordnade uppgifterna krävs det åtminstone en kärna av utbildade och rutinerade befattningshavare. Att skaffa den sålunda behövliga arbetskraften torde icke bli något lättlost problem. Personal med postgiroteknisk utbildning finns ju i fredstid så gott som endast vid postgirokontoret, och någon utflyttning därifrån kommer på grund av avspärrningen ej att kunna genomföras. Även anskaffningen av erforderlig utrustning, såsom enklare kontorsmaskiner och blanketter, kan bli besvärlig. En viss förhandsplanering i detta avseende är väl visserligen tänkbar, men möjligheterna därtill måste dock bli ganska begränsade på grund av svårigheten att förutse, vilka och hur stora områden som eventuellt kommer att drabbas av avspärrning.

Med hänsyn till det nu sagda är det uppenbarligen önskvärt att man för det statliga kassa- och utbetalningsväsendet inom avspärrat område kan utnyttja något redan befintligt organ. Närmast till hands ligger då att anlita bankerna. Bankverksamheten behöver icke alls i samma grad som postgiroverksamheten påverkas av avspärrningsåtgärder. Dels finns det ju ett icke ringa antal provinsbanker och dels är även de flesta av de större bankerna administrativt, personellt och arbetstekniskt högggradigt decentraliserade. Här finns alltså att tillgå en redan i fredstid väl inarbetad lokal organisation för betalningsförmedling som i händelse av avspärrning omedelbart kan stå även de statliga myndigheterna till tjänst. Enligt bankföreningens mening bör man icke försumma att söka taga vara på den möjlighet som sålunda erbjuder sig. Innan man binder sig för den sakkunniges förslag i denna del bör därför en utredning göras, om och på vad sätt ett system med betalning över bank kan tekniskt genomföras. En tänkbar utväg synes vara, att myndigheterna får öppna checkräkningskonton, på vilka inbetalningar kan ske och som får disponeras för utbetalningar, eventuellt med rätt till övertrassering i närmare reglerad omfattning. För »påfyllning» av dessa checkräkningar torde då böra uppläggas en riksbankens checkräkning, på vilken debiteringar kan göras i erforderlig utsträckning.

Vad beträffar frågan om skyldighet för vissa penninginrättningar att inlösa utbetalningskort och direktutbetalningskort framhåller *sparbanksinspektionen*, att den konstruktion, som kommit till användning i utredningsmannens författningförslag framstår såsom rätt egendomlig. Sparbanksinspektionen uttalar vidare.

Penninginrättningarna åläggas nämligen att iakttaga, vad de förutsätts komma att avtalsvis förbinda sig till. Det lär väl för övrigt icke förekomma, att Kungl. Maj:t själv träffar dylika avtal, i detta fall med över tusentalet enskilda enheter. Riktigare torde väl vara, att penninginrättningarna direkt åläggas ifrågavarande inlösnings skyldighet. Betänkligheter häremot synes icke behöva föreligga i betraktande av det läge, riket vid skyldighetens inträde skulle befinna sig i, och den omständigheten, att de inlösta korten skulle vara statsanvisningar, som i intet hänseende intoge sämre ställning än av statsmyndighet dragna checker å statsverkets checkräkning i riksbanken. Frågan om dylikt åläggande av inlösnings skyldighet torde emellertid vara beroende av vilken ställning ifrågavarande kungörelse skulle komma att få. Enligt uttalande i promemorian torde det vara erforderligt, att riksdagen godkänner de riktlinjer, efter vilka utbetalningen av löner skall ske. Sparbanksinspektionen vill lämna öppet huruvida den antydda proceduren skulle vara tillräcklig grund för införande av här diskuterad inlösnings skyldighet i författningen. Sparbanksinspektionen vill vidare fram-

hålla, såsom ock anföres i promemorian, att penninginrättningarnas inlösningskyldighet givetvis icke kunde gå längre än deras kassatillgångar med beaktande av andra legitima krav på dem tillåte. Slutligen må det ock påpekas, att inlösen från penninginrättningarnas sida torde bliva allmän även utan åläggande eller avtal, så snart det stode klart för dem, att korten ifråga vore likvärdiga i betalningshänseende med checker på statsverkets checkräkning i riksbanken.

Några remissinstanser har gått närmare in på frågan om myndigheternas ansvar och befogenheter, varvid även ifrågasatts om inte de i förslaget intagna föreskrifterna rörande avspärrat och cernerat område borde utgå.

Överbefälhavaren uttalar bl. a. att frågan om civil administration inom cernerat område torde vara tillräckligt reglerad genom 11 § den administrativa fullmaktslagen.

Försvarets civilförvaltning anför.

Uppdelningen mellan avspärrat och cernerat område torde i många fall vara svår att upprätthålla i praktiken. Framförallt torde det för en lokal myndighet vara svårt att avgöra, huruvida det område, inom vilket den verkar, är att hänföra till den ena eller andra kategorien. Det synes också kunna ifrågasättas, om icke civilbefälhavare respektive länsstyrelse i vart fall har att taga initiativ beträffande den civila administrationen inom cernerat område (jfr 11 § administrativa fullmaktslagen).

Länsstyrelsen i Kronobergs län och *civilbefälhavaren i första civilområdet* framhåller, att uppgiftsfördelningen mellan myndigheterna bör regleras något närmare än vad som föreslås i promemorian. Det måste anses vara angeläget att i görligaste mån söka åvägabringa en fördelning av uppgifter och ansvar mellan myndigheterna i fråga om deras verksamhet under krig. För att tillgodose detta önskemål bör det innehållet givas åt stadgandet, att svaret för att statens ekonomiska verksamhet fungerar tillfredsställande åvilar vederbörande länsstyrelse samt eljest, för den händelse länsstyrelsen är förhindrad att fullgöra sina uppgifter i detta hänseende, den högsta civila administrativa myndigheten inom området.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har till sitt yttrande fogat en promemoria, i vilken uttalas att det utan tvekan torde föreligga starka skäl för en begränsning av civilbefälhavarens verksamhet på de ämnesområden, som beröres av förslagen. Det synes dock betänkligt att fränkänna civilbefälhavaren varje befogenhet att vid eventuellt avbrott i förbindelserna med riksstyrelsen med stöd av stadgandena i 11 § administrativa fullmaktslagen meddela vissa direktiv för verksamhetens bedrivande, därest anledning härtill skulle föreligga. I de fall ett avspärrat område skulle omfatta flera län, exempelvis ett civilområde, torde det vara nödvändigt att man med beaktande av folkförsörjningens och det totala försvarets intressen söker samordna verksamheten inom hela det avspärrade området. I krig, då civilbefälhavaren intimt samarbetar med militärbefälhavaren, torde direktiv för sådan samordning lämpligen böra meddelas av civilbefälhavaren.

Departementschefen

Beredskapslagstiftningen under andra världskriget syftade bl. a. till att säkerställa, att den offentliga förvaltningen skulle under krig kunna fungera med största möjliga effekt till stöd för de samlade krigsansträngningarna. Fullmaktslagarna gav bl. a. Kungl. Maj:t befogenhet att till underordnade myndigheter delegera rätten att meddela vissa föreskrifter. Fullmaktslagstiftningen hade betydelse för det rent administrativa planläggningsarbetet. Fullmaktslagarna utgjorde sålunda i vissa fall den nödvändiga grundvalen för genomförande av erforderliga administrativa föreskrifter av beredskapskaraktär.

Sedan andra världskrigets slut pågår en översyn av hela det område, som beröres av beredskapslagstiftningen. En del av de under kriget utfärdade tidsbegränsade fullmaktslagarna har därvid ersatts av icke tidsbegränsade sådana. Den administrativa fullmaktslagen har reviderats bl. a. med hänsyn till att det ansetts erforderligt att genomföra vissa ändringar beträffande förutsättningarna och ordningen för lagens tillämplighet. När förslaget till dessa ändringar förelades 1953 års riksdag uttalade chefen för justitiedepartementet, att han — med hänsyn till att det inom de olika departementen påginge undersökningar rörande vilka materiella lagbestämmelser som kunde behöva ändras — inte var beredd att framlägga förslag till ett generellt stadgande om dispens från olika lagbestämmelser av materiell karaktär.

Under förberedelserna till en beredskapslagstiftning inom finansdepartementets verksamhetsområde har det framstått såsom uppenbart att, om landet skulle bli indraget i krig eller krigsfara skulle uppstå, bestämmelser måste finnas vilka ger Kungl. Maj:t möjlighet att meddela från riksbankslagen avvikande bestämmelser. Inom departementet verkställd utredning visar också att det kan bli erforderligt att Kungl. Maj:t har möjlighet att dispensera från vissa bestämmelser i myntlagen liksom att meddela särskilda föreskrifter rörande skyldighet för statliga myndigheter att inlösa eller såsom likvid mottaga vissa postala utbetalningshandlingar. Inom finansdepartementet har under beaktande av dessa synpunkter upprättats förslag till lagstiftning om rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser rörande betalningsväsendet under krigsförhållanden.

Innan jag går in på detaljerna i förslaget vill jag med några ord beröra frågan om behovet av att redan i fredstid genomföra den fullmaktslagstiftning varom här är fråga. Såsom jag förut nämnt, har utredningsmannen framhållit, att avsaknaden av lämpliga planläggningsföreskrifter visat sig försvåra, i vissa fall omöjliggöra det planläggningsarbete som måste bedrivas av de under departementet lydande myndigheterna samt av, bl. a., riksbanken, generalpoststyrelsen och länsstyrelserna. Av de yttranden, som avgivits över promemorian, framgår också otvetydigt att man inom olika delar av statsförvaltningen ansett nödvändigt att avvakta föreskrifter av den art, varom här är fråga, innan planläggningsarbetet kan föras vidare.

De av utredningsmannen uppdragna allmänna riktlinjerna har i allmänhet godtagits och synes i huvudsak lämpliga. Om riksdagen ger Kungl. Maj:t de här ifrågasatta fullmakterna är det min avsikt att iordningställa tillämpningsföreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmannens vid detta protokoll fogade förslag. Detta bör enligt min mening redan nu kunna ligga till grund för myndigheternas fortsatta planlägningsarbete.

Den fullmaktslagstiftning, som jag här föreslår, är delvis av annan karaktär än den som förekommer inom det område som beröres av vad man i allmänhet menar med den ekonomiska försvarsberedskapen. Till skillnad mot exempelvis förfogandelagen, ransoneringslagen och prisregleringslagen, medför sålunda inte den här aktuella fullmaktslagstiftningen i egentlig mening något ingrepp i den enskilde medborgarens handlingsfrihet.

I en del remissyttranden har ifrågasatts huruvida inte de hithörande problemen borde ytterligare utredas, främst då för att man skall vinna klarhet i frågan hur det enskilda näringslivet skall kunna förses med likvida medel. Det föreligger emellertid enligt min mening inte anledning att avvakta resultatet av en sådan utredning innan man tar ställning till den föreslagna fullmaktslagstiftningen.

Gentemot de farhågor som kommit till uttryck i en del remissyttranden när det gällt frågan om att basera det statliga betalningsväsendet på postgiro rörelsen, vill jag framhålla, att jag i likhet med utredningsmannen och flertalet remissinstanser anser det vara en avgjord fördel att under krigsförhållanden ha ett system som så nära som möjligt anknyter till det system, vilket användes under fredstid. En styrka i utredningsmannens förslag ligger just däri, att systemet icke är beroende av att postgirokontorets tekniska utrustning kan fungera liksom att man kan förutsätta att ett användande av postgirots utbetalningskort skall kunna i någon mån medföra en minskning av sedelbehovet.

Utredningsmannen har föreslagit, att statlig myndighet skall ha rätt att överdraga postgirokonto och checkräkning hos riksbanken. En sådan rätt bör få utnyttjas endast under pågående krig och om myndigheten då, till följd av förbindelseavbrott, inte kan avvakta att medel i vederbörlig ordning blir insatta på kontot eller checkräkningen. Överdragningsrätten bör få begagnas allenast vid utbetalningar, som är av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen. Det bör ankomma på riksbanken respektive generalpoststyrelsen att meddela de ytterligare föreskrifter beträffande överdragningsrätten, som kan bli erforderliga.

Enligt utredningsmannens förslag borde uttag från statsverkets checkräkning i riksbanken medelst check ske endast undantagsvis. Försvarets civilförvaltning har däremot ansett att uttag från statsverkets checkräkning medelst check inte alls bör förekomma. För egen del anser jag att man bör hålla möjligheten öppen att göra utbetalningar med check. Såväl utredningsmannen som åtskilliga remissinstanser har ansett det lämpligt att re-

dan i fredstid införa ett system, enligt vilket inbetalningar till och uttag från statsverkets checkräkning skall ske över ett riksbankens postgirokonto. På denna punkt föreligger emellertid ännu inte erforderlig utredning.

Vad slutligen beträffar frågan om införandet av skyldighet för penninginrättningar m. fl. att inlösa vissa postala utbetalningshandlingar vill jag i detta sammanhang blott framhålla, att jag anser det tillräckligt att lagfästa skyldighet för riksbanken att inlösa sådana handlingar och skyldighet för statliga myndigheter att mottaga dylika handlingar såsom likvid vid inbetalningar. Det torde ligga i sakens natur att, om riksbanken har skyldighet inlösa vissa postala utbetalningshandlingar, övriga banker kommer att, i den mån deras kassatillgångar gör det möjligt, lämna sin medverkan för att det föreslagna systemet skall fungera på bästa tänkbara sätt. Jag får dessutom erinra om att bankerna numera, enligt en under år 1956 mellan generalpoststyrelsen och Svenska bankföreningen träffad överenskommelse, inlöser vissa postala utbetalningshandlingar. Det torde också vara att förvänta att myndigheterna så långt detta är möjligt och lämpligt kommer att begagna sig av bankernas tjänster.

Jag har tidigare redogjort för de lagstiftningsåtgärder som vidtogs under andra världskriget i syfte att trygga fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret befogenheter. Det är enligt min mening uppenbart att bestämmelser motsvarande dem som gavs i lagen den 7 december 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter måste finnas, om landet skulle råka i krig. Vid sådant förhållande anser jag det lämpligt att erforderlig beredskapslagstiftning nu genomföres. Därigenom erhålles den behövliga grunden för fortsatt planläggningsarbete.

I anslutning till att riksdagen antog den nyssnämnda fullmaktslagen liksom de lagar enligt vilka fullmaktslagen erhöll förlängd giltighet bemyndigades Kungl. Maj:t att upptaga utländska lån. Ehuru det visserligen är sannolikt att ett liknande bemyndigande bör lämnas även i händelse av ett framtida krig, anser jag att det inte finnes anledning att redan nu genomföra en sådan beredskapslagstiftning. Något behov av ett bemyndigande av här avsett slag torde nämligen knappast uppkomma i så omedelbar anslutning till ett krigsutbrott att icke ett riksdagens beslut i frågan kan avvaktas.

Den av mig föreslagna lagen angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter är i motsats till 1940 års lag inte tidsbegränsad.

IV. Utbetalning av vissa löner och pensioner

Inledning

Enligt de genom 1943 års departementspromemoria meddelade planläggningsföreskrifterna gäller att, om statspension inte kan komma pensionsstagare tillhanda på grund av att förbindelserna med den utbetalande myndigheten är brutna, länsstyrelsen i det län, där pensionstagaren är bosatt eller vistas, skall utbetala pensionsbeloppet till denne, under förutsättning att han kan styrka sin rätt att erhålla pension. Detsamma skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan statlig befattningshavare, vars avlöning utanordnas av central statsmyndighet.

Statskontoret har med skrivelse den 21 augusti 1951 överlämnat dels en av delegerade för statskontoret, generalpoststyrelsen och järnvägsstyrelsen upprättad promemoria angående utbetalning av statliga tjänste- och familjepensioner m. m. vid krig dels ock över promemorian avgivna yttranden. I promemorian framhålles, att jämlikt gällande bestämmelser utbetalning av tjänste- och familjepensioner samt därmed jämförliga livräntor och understöd verkställs av vissa statliga myndigheter samt att det i händelse av krig inte syntes bli möjligt att upprätthålla en central dirigeringsavdelning av pensionsutbetalningen.

Med denna utgångspunkt hade det ansetts nödvändigt vidtagna särskilda åtgärder för att såvitt möjligt skapa betryggande utbetalningsanordningar vid krig eller däremot svarande förhållanden. Detta syntes endast kunna ske genom en till det yttersta utnyttjad decentralisering av utbetalningen. Då med det nuvarande utbetalningssystemet den egentliga kontakten mellan huvudmännen (staten) och pensionstagaren skedde genom postanstalterna hade det syntes naturligt att i här avsedd situation få pensionsutbetalningen helt anförtrodd åt dessa anstalter.

Den enklaste och mest praktiska lösningen vore en anordning, enligt vilken varje pensionstagare försåges med en handling (pensionsbevis), som berättigade honom att vid valfri postanstalt utfå honom tillerkänt belopp.

De föreslagna pensionsbevisen borde av respektive myndigheter snarast möjligt iordningställas för att i avsedd situation distribueras till vederbörande förmånsberättigade.

För att få en något så när rättvisande avvägning av utgående förmåner föreslogs vissa regler för bestämmande av det månatliga belopp som genom pensionsbevis skulle tillförsäkras förmånstagaren. Samtliga förmånstagare skulle därvid behandlas lika oavsett om skattebetalningen reglerats genom ett av den pensionsutbetalande myndigheten verkställt källskatteavdrag eller i annan ordning. Skatteavdrag skulle göras efter viss schablon.

I skrivelse den 28 juni 1952 framhöll *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* att, om nyssnämnda, av statskontoret framlagda förslag genomfördes, bleve det erforderligt att ändra de i 1943 års departementspromemoria meddelade föreskrifterna. Vidare erinrades om, att enligt ett den 30 novem-

ber 1951 framlagt förslag till civilt krigsavlöningsreglemente motsvarande anordning föreslagits för utbetalning av lön till tjänstemän, som på grund av att arbete inte kunde beredas vederbörande, permitterades från tjänsten.

Utredningsmannen

I promemorian lämnar utredningsmannen en ingående redogörelse för hur utbetalning av löner och pensioner lämpligen bör ske under krig. Han förutsätter därvid, att avlöningsbestämmelserna skall utformas i huvudsaklig överensstämmelse med framlagda förslag till civila och militära krigsavlöningsreglementen. För att möjliggöra utbetalning av lön till tjänstemannens hustru eller annan förmånstagare samt för att underlätta uträkning och utbetalning av lön till tjänstemannen själv föreslår utredningsmannen att såväl tjänstemannen som förmånstagaren skall förses med en särskild handling, kallad lönebevis. Detta bevis skall medföra rätt för innehavaren att på vilken postanstalt som helst i riket utkvittera på beviset angivet belopp. Utredningsmannen föreslår, att på lönebeviset upptaget belopp skall utgöra lönen minskad med preliminär skatt, uträknad efter viss schablon.

Remissyttrandena

I en del yttranden framhålls angelägenheten av att en samordning av de hithörande frågorna och frågan om socialvården under krig kommer till stånd.

Departementschefen

I likhet med utredningsmannen och flertalet remissinstanser anser jag att skäl kan finnas för åtgärder i syfte att skapa garantier för att de anställdas anhöriga skall kunna komma i åtnjutande av de ekonomiska förmåner, var- till de är berättigade. Det är också ett önskemål att man sörjer för att pensionärer av olika kategorier kan få ut sina pensioner. De hithörande frågorna hänger emellertid nära samman med frågorna om den slutliga utformningen av militära och civila krigsavlöningsreglementena och av socialvården under krig. Då dessa frågor är föremål för närmare beredning inom bl. a. civildepartementet och socialdepartementet saknar jag, åtminstone för närvarande, anledning att taga ställning till de av utredningsmannen berörda problemen i annan mån än de avser vissa skattefrågor. Till dessa frågor skall jag återkomma i det följande. I detta sammanhang vill jag blott framhålla, att jag inte har något att erinra mot att i vissa fall avdrag för preliminär skatt får ske efter schablon.

V. Taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsväsendet

Utredningsmannen

Allmänna synpunkter

Kungl. Maj:t har, såsom tidigare framhållits, i december 1943 till länsstyrelserna överlämnat en inom finansdepartementet upprättad promemoria

med särskilda anvisningar rörande mantalsskrivningen samt taxerings- och uppbördsväsendet vid krig. Promemorian var avsedd att ligga till grund för planläggningsarbetet. Utredningsmannen uttalar att innehållet i nämnda promemoria numera är i väsentliga delar föråldrat. Nya planläggningsföreskrifter behöver därför utfärdas.

Vid krig eller krigsfara kan det, anser utredningsmannen, för de myndigheter som har hand om taxering, uppbörd och folkbokföring uppstå svårigheter att följa nu gällande författningsföreskrifter. Det kan vidare bli svårt för allmänheten att fullgöra sådana skyldigheter som författningsenligt åligger den. Svårigheterna blir olika, beroende på huruvida riket befinner sig i krigsfara eller det befinner sig i krig.

Enligt utredningsmannens mening är det inte möjligt att i fredstid lämna detaljerade föreskrifter om hur det skall förfaras i det ena eller det andra läget. Vid krigsfara bör dock, anser utredningsmannen, taxering, uppbörd och folkbokföring kunna ske i huvudsak enligt för fredstid gällande bestämmelser.

De synpunkter, som utredningsmannen anlägger på frågan hur taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsmyndigheternas verksamhet skall bedrivas under den första tiden efter ett krigsutbrott och intill dess närmare föreskrifter kan meddelas, är enligt hans mening avsedda att vara en utgångspunkt för myndigheternas överväganden vid dem åliggande planläggningsarbete.

Utredningsmannen erinrar om att den administrativa fullmaktslagen inte bereder tillräckliga möjligheter att snabbt genomföra erforderliga ändringar såvitt avser taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsmyndigheterna samt deras verksamhet vid krig eller krigsfara. Kungl. Maj:t bör därför ha fullmakt att, i den omfattning Kungl. Maj:t finner erforderligt, själv meddela bestämmelser eller uppdraga åt underordnad myndighet att meddela bestämmelser, som påkallas av krigsförhållanden.

Taxeringsväsendet

I promemorian beröres först vissa *organisations* frågor. Utredningsmannen framhåller i detta sammanhang att frågan hur taxeringsväsendet skall tänkas fungera under krig måste ses mot bakgrunden av länsstyrelsernas krigsorganisation. Förhållandena torde nämligen komma att nödvändiggöra, att viss personal frigöres från sådant arbete, som inte direkt har att göra med länsstyrelsens krigsmässiga verksamhet, för att kunna inkopplas på direkt krigsviktiga uppgifter.

Ett stort antal skattskyldiga blir, enligt vad som framhålles i promemorian, förhindrade att avlämna självdeklaration. Svårigheter uppstår för befolkningen att lämna deklaration i rätt tid eller till rätt myndighet. För taxeringsnämnderna kan det i många fall ställa sig svårt eller omöjligt att — även om självdeklarationer avlämnats — utföra något taxeringsarbete.

Utredningsmannen anser att man måste räkna med att taxeringsarbetet inte kan pågå sedan krig utbrutit i landet men även med att en viss del av taxeringsarbetet kan behöva nedläggas redan innan krigstillstånd inträtt.

Krigsplanläggningen för länsstyrelsernas del måste i första hand taga sikte på ett läge, där i stort sett alla icke krigsviktiga arbetsuppgifter måste ställas åt sidan till förmån för de krigsviktiga. Med hänsyn härtill finnes knappast inom en krigsorganiserad länsstyrelse utrymme för bedrivande av någon egentlig taxeringsverksamhet. Man synes, anser utredningsmannen, vid uppgörandet av planer för länsstyrelsernas krigsorganisation få räkna med att huvuddelen av taxeringssektionens personal får tagas i anspråk för andra uppgifter än taxering. Det kan övervägas att sammanslå taxeringssektionen och uppbördssektionen till en sektion, förslagsvis benämnd skatte-sektion. Taxeringsintendenten bör, uttalas det, i den mån något taxeringsarbete kan utföras inom länet, leda detta arbete samt i övrigt närmast under länsledningen handlägga taxeringsfrågor. En av huvuduppgifterna för häradsskrivare och kronokamrerare skulle bli att svara för taxeringsarbetet inom respektive distrikt.

Vad taxeringsverksamheten beträffar framhåller utredningsmannen att det får beräknas ankomma på länsstyrelserna själva att i samband med ett krigsutbrott — eller dessförinnan vid övergång till krigsorganisation — och därefter i varje särskilt fall bedöma i vad mån taxeringsarbetet kan fortgå. I direkt anslutning till ett krigsutbrott måste dock, anser utredningsmannen, taxeringsarbetet tillfälligtvis nedläggas, i varje fall inom av krigshandlingar berörda områden, för att — ehuru under förenklade former — återupptagas så snart möjlighet därtill finnes.

Självdeklarationer, taxeringslängder och handlingar i besvärsmål, som är utlämnade till vederbörande taxeringsnämndsordförande, bör om möjligt överlämnas till lokal skattemyndighet.

I den mån taxeringsverksamhet kan förekomma skall den enligt förslaget bedrivas efter i huvudsak följande riktlinjer. Om krigstillstånd inträder vid en tidpunkt, då självdeklaration (motsvarande) av något slag skall av-givas, må med deklARATIONSSKYLDIGHETENS fullgörande anstå tillsvidare. Taxeringen skall avse framför allt jordbrukare, fastlighetsägare och dem som i skatteteknisk mening driver rörelse medan för löntagare, såsom närmare skall utvecklas i det följande, skatten utan taxering får uttagas genom avdrag på lönen. Även personer, som åtnjuter sin huvudsakligaste inkomst i form av inkomst av kapital, anses lämpligen böra bli föremål för taxering. Såsom en allmän huvudregel uppställles att, i den mån taxering kan ske, densamma skall i första hand avse sådana personer, som erlagt eller bort erlägga preliminär B-skatt.

Taxeringen skall i betydande utsträckning ske såsom enmanstaxering, dock att den som verkställer taxeringen skall beredas tillfälle samråda med personer, vilka besitter särskild ortskännedom. Om möjligt bör därvid anlitas ledamot av taxeringsnämnd. Taxeringsarbetet skall under länsstyrelsens överinseende utföras av vederbörande lokala skattemyndighet, var och en inom sitt distrikt. Häradsskrivare och kronokamrerare skall i taxeringsarbetet få hjälp av lämpliga personer, i första hand sådana, som är utsedda till

taxeringsnämndsordförande. Taxeringen skall utföras fortlöpande utan iakttagande av i taxeringsförordningen stipulerade tider.

Häradsskrivare och kronokamrerare skall i anledning av anförda besvär ha möjlighet att rätta eventuella felräkningar och avgöra sådana enklare mål, där besvären bör bifallas. Övriga mål skall prövas och avgöras av taxeringsintendenten, därest av skattskyldig anförda besvär kan bifallas, eller eljest av landskamreraren. Sammanträde med prövningsnämnd bör hållas endast undantagsvis.

Skattskyldig, som fått taxeringsbesvär prövade och avgjorda i den föreslagna förenklade formen, föreslås skola äga möjlighet att, när förhållandena det medger, få besvären omprövade i enlighet med taxeringsförordningens bestämmelser.

Uppbördsväsendet

Vad organisationen beträffar uttalar utredningsmannen att det kan förutsättas att under det första skedet i ett krig någon till länsstyrelserna centraliserad handläggning av ärenden berörande uppbörd, indrivning och speciella skatter inte kan äga rum. Inom den krigsorganiserade länsstyrelsen synes därför inte erforderligt att annan personal finnes för handläggning av nyssnämnda slag av ärenden än någon befattningshavare, som har till uppgift att i enlighet med uppdragna riktlinjer leda uppbördsarbetet inom länet. Personalen på skattesektionen torde få till huvudsaklig arbetsuppgift att besvara frågor i taxerings- och uppbördsärenden, att ha överinseendet över och leda skatteuppbörden samt att, i den mån så är möjligt, fullgöra sådana åligganden, som i fredstid ankommer på folkbokföringsdetaljen.

Nyss har framhållits att en av huvuduppgifterna för häradsskrivare och kronokamrerare blir att svara för taxeringsarbetet inom respektive distrikt. En annan huvuduppgift blir att svara för uppbörden.

Skatteavdelningarna vid postkontoren i residensstäderna avses skola kunna fungera även under krig. Utredningsmannen räknar dock med att förenklingar behöver göras i bokföringsarbetet.

Beträffande verksamheten framhåller utredningsmannen att såsom allmän princip skall gälla, att skatteavdrag för preliminär A-skatt skall göras för varje arbetstagare, alltså även för arbetstagare, som erhållit debetsedel å preliminär B-skatt. Vid bedömandet av frågan på vad sätt och med vilket belopp skatteavdrag skall göras får hänsyn tagas till ett flertal faktorer såsom om arbetsgivaren är statlig myndighet, efter vilka grunder lönen utgår samt möjligheten för arbetsgivaren att vid löneutbetalningen tillämpa olika skattetabeller.

Utredningsmannen förutsätter såsom tidigare framhållits att statliga löner skall utbetalas såsom nettolön, d. v. s. lön enligt för krigstid gällande löneplan minskad med ett schablonmässigt beräknat skatteavdrag. Även statliga pensioner avses skola utgå i form av nettopension.

Om de för löne- och pensionsutbetalning under krig uppdragna linjerna följes, förlorar, under den tid löne- och pensionsbevisen äger giltighet, debetsedlarna å preliminär A-skatt sin betydelse såvitt avser statsanställd personal samt personer, vilka åtnjuter pension från statsverket. Vederbörande myndigheter har dock möjlighet att beräkna summan av skatteavdragen och att, om så påkallas, redovisa denna summa.

Arbetsgivare, som ej är statlig myndighet, skall enligt förslaget göra skatteavdrag vid utbetalning av lön. Likaså skall skatteavdrag göras vid utbetalning av pensioner och andra livsvariga livräntor. Skatteavdrag skall som regel göras efter tabell. Eftersom nya skattetabeller inte torde komma att upprättas i det läge varom här är fråga, får skatteavdrag verkställas enligt senast upprättade skattetabeller.

Liksom i fredstid skall skatteuppbörden i krig verkställas genom postverket samt vissa penninginrättningar. Avsevärda förenklingar måste dock genomföras med avseende å redovisningen av inbetalda skattebelopp.

Utredningsmannen förutsätter att verksamheten vid postens skatteavdelningar inte kan upprätthållas i full omfattning. En stor del av bokföringsarbetet måste uppskjutas och kontrollarbetet i viss utsträckning överflyttas på de lokala skattemyndigheterna. Såvitt gäller bokföringsarbetet torde det som regel bli nödvändigt att låta anstå med krediteringen av preliminär A-skatt. Krediteringen av influten skatt bör i första hand omfatta preliminär B-skatt samt kvarstående och tillkommande skatt.

På lokal skattemyndighet skall ankomma att med ledning av till myndigheten översända förteckningar i möjligaste mån kontrollera att arbetsgivarna inom fögderiet (staden) inbetalat skatt.

På grund av angelägenheten att skattemedlen snarast inflyter i statskassan föreslår utredningsmannen att genom skatteavdrag innehållen skatt skall redovisas varje månad i stället för varannan månad.

Skattskyldig, för vilken utfärdats debetsedel å preliminär B-skatt, skall inbetala sådan skatt i enlighet med debetsedeln eller, om uppbördsåret gått till ända utan att han fått ny debetsedel å preliminär skatt, i enlighet med senaste för honom utfärdade debetsedel. Har för skattskyldig enligt vad förut sagts verkställts skatteavdrag vid utbetalning av lön eller pension eller dylikt, äger han dock vid inbetalning av den preliminära B-skatten avdraga vad sålunda innehållits.

Har vid ett krigsutbrott debetsedlar utfärdats å slutlig eller tillkommande skatt, skall den skattskyldige erlægga skatt i enlighet med debetsedeln. Avdrag å lön för kvarstående skatt skall dock inte ske. Därest vid ett krigsutbrott debiteringsarbete pågår, kan det bli nödvändigt att tillsvidare uppskjuta debitering av slutlig och tillkommande skatt för vissa kategorier skattskyldiga, främst dem vars huvudsakliga inkomst utgjort inkomst av tjänst.

Verksamheten med indrivning av skatter av olika slag får enligt utredningsmannen bedrivas i den omfattning som kan vara möjlig. Arbetet bör

koncentreras till skattskyldiga som resterar för mera avsevärda belopp och som tillika kan tänkas äga förmåga att gälda skatten. Det bör ankomma på den lokala skattemyndigheten att verkställa de indrivningsåtgärder, som förhållandena medger.

De lokala skattemyndigheternas huvudsakliga uppmärksamhet bör ägnas, förutom åt taxeringsarbete, åt kontroll att arbetsgivare inbetalar preliminär A-skatt för arbetstagarna samt att skattskyldiga, vilka har att erlægga preliminär B-skatt, främst jordbrukare, fastighetsägare och rörelseidkare, fullgör skatteinbetalningarna.

Folkbokföringsväsendet

En fortlöpande befolkningsregistrering bör enligt utredningsmannen förekomma även under krig. Registreringen kommer dock knappast att kunna avse annat än huvudsakligen födelser och dödsfall samt civilståndsåndringar. Att hos folkbokföringsmyndigheterna registrera alla fall av ändrad bostättning anses bli alltför omständligt.

Den i länsstyrelsens uppbördssektion ingående folkbokföringsdetaljen i en krigsorganiserad länsstyrelse bör ingå i skattesektionen.

De lokala skattemyndigheternas arbete med folkbokföringen anses komma att upphöra. Tyngdpunkten av arbetet med folkbokföringen anser utredningsmannen komma att ligga på pastorsämbetena. Dessa bör lämpligen, så länge förhållandena det medger, kvarligga inom församlingen.

Mantalsskrivning torde enligt utredningsmannen efter ett krigsutbrott ej kunna förrättas inom någon del av riket. Särskilda regler behöver utfärdas om vad som skall anses såsom »rätt mantalsskrivningsort».

Kyrkobokföringen torde böra radikalt förenklas. Huvuduppgiften bör under krigsförhållanden vara att registrera födelser, vigslar och dödsfall m. m. Pastor, som mottagit anmälan om förhållande, varom anteckning skall ske jämväl i kyrkoböckerna för annan församling, bör avisera pastor i nämnda församling allenast då det är uppenbart att aviseringen kan ha åsyftad verkan. Avisering från pastorsämbete till länsbyrå och vice versa bör alltid förekomma, där så utan olägenhet kan ske.

Enär det kan möta svårigheter för pastorsämbete att inom rimlig tid från länsbyrå erhålla uppgift om födelsenummer för nyfött barn, bör pastor, som mottager anmälan om barns födelse, omedelbart tilldela barnet »tillfälligt födelsenummer».

Utredningsmannen förutsätter att länsbyråernas verksamhet till följd av driftsstörningar måste inskränkas. Tryckning av längder av olika slag samt av debetsedlar kommer troligen ej att kunna ske i föreskriven ordning på grund av avbrott i krafttillförseln, uteblivna blanketter o. s. v. Avisering till och från länsbyråerna kan komma att omöjliggöras eller försvåras. Av vikt anser utredningsmannen dock vara att avisering — framför allt av födelser, vigslar och dödsfall — sker i största möjliga utsträckning.

Riksbyrån för folkbokföringen skall enligt gällande bestämmelser utöva central ledning av och tillsyn över folkbokföringen. Utredningsmannen uttalar att det i ett läge, där det ankommer på olika lokala myndigheter att anpassa verksamheten efter för tillfället rådande förhållanden, inte torde bli möjligt att utöva en sådan central ledning och tillsyn som förutsättes skola ske i fredstid.

Remissyttrandena

Mot de av utredningsmannen anförda allmänna synpunkterna i fråga om taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsmyndigheterna och deras verksamhet har några invändningar inte gjorts i de remissyttrandena, där dessa frågor blivit närmare behandlade. Någon erinran mot att Kungl. Maj:t erhåller de föreslagna fullmakterna har inte heller framkommit. Förslaget i denna del har sålunda tillstyrkts eller lämnats utan erinran av kammarrätten, kontrollstyrelsen, riksskattenämnden, kommerskollegium, överståthållarämbetet, nio länsstyrelser, Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet.

Kammarrätten yttrar.

I händelse av krig kan det komma att visa sig ogörligt att tillämpa det nuvarande taxerings- och uppbördsförfarandet och bestämmelserna om folkbokföring. Det kan därför bli nödvändigt att i omedelbar anslutning till ett krigsutbrott genomföra förändringar på förevarande område av förvaltningen. Omfattningen och karaktären av dessa förändringar kunna ej fastställas i förväg utan måste bli beroende av krigsläget. För att erforderliga åtgärder snabbt skola kunna vidtagas synes det, på sätt i promemorian föreslagits, lämpligt att Kungl. Maj:t erhåller fullmakt att i händelse av ett framtida krig själv eller genom underordnad myndighet meddela de föreskrifter, som påkallas av krigsförhållandena.

Kammarrätten framhåller vidare, att under ett krig skatteuppbörden torde få större betydelse än taxeringsverksamheten. Man får i första hand tillse att arbetsgivare fullgör sin skyldighet att inbetala genom skatteavdrag innehållen skatt samt att skattskyldiga, som har att erlägga preliminär B-skatt, fullgör sina inbetalningar. Om taxering över huvud kan utföras under krig, lär det vara uppenbart att den måste bli mycket summarisk. Någon fastighetstaxering torde icke kunna komma i fråga. Inkomsttaxeringen torde, som föreslagits i promemorian, få begränsas till sådana personer, som erlagt eller bort erlägga preliminär B-skatt.

Överståthållarämbetet finner de uppdragna riktlinjerna godtagbara som grund för en fortsatt utredning om länsstyrelsernas krigsorganisation men anser att närmare tillämpningsföreskrifter blir erforderliga för planläggningen av själva verksamheten. Ämbetet uttalar vidare, att även med de föreslagna förenklingarna i förfarandet kommer ett omfattande planläggningsarbete att krävas för att verksamheten skall kunna fungera i krigstid. Detta är icke minst fallet inom Stockholm. Det torde bli nödvändigt att utgå ifrån att överståthållarämbetets skatteavdelning och den kommunala uppbördsförvaltningen skall betraktas som en organisatorisk enhet.

Även *länsstyrelsen i Östergötlands län*, som anser sig i allt väsentligt kunna godtaga de uppdragna riktlinjerna, framhåller angelägenheten av att dessa redan i fredstid lägges till grund för utarbetande av tillämpningsföreskrifter.

Länsstyrelsen i Kalmar län uttalar å sin sida att de av krig föranledda förhållandena torde bli så växlande och svårförutsedda, att det inte synes kunna uppdragas annat än rent schematiska linjer för myndigheternas handläggning av dessa frågor. Länsstyrelsen understryker, att det i händelse av krig i stor utsträckning torde få ankomma på de lokala myndigheterna att lösa en mängd hithörande frågor på sätt läget i varje särskilt fall kräver. Detta gäller givetvis först och främst inom sådana områden, där krigshandlingar försiggår eller vars förbindelser med riksstyrelsen avbrutits. Vad utredningsmannen föreslagit torde alltså allenast kunna anses som utgångspunkter för de lokala myndigheternas handlande i sådant läge.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som inte har något att erinra mot huvudlinjerna i förslaget, framhåller att enligt detta slås inte det nuvarande taxerings- och uppbördsförfarandet i spillror. Det lägger endast tyngdpunkten på uppbörden, medan det taxeringsarbete, som kan hållas i gång, i många fall endast kommer att resultera i jämkning av den preliminära skatten. Det skapas en smidig ram, där allt efter omständigheterna taxeringsarbetet ges större eller mindre omfattning.

Riksskattenämnden yttrar.

Promemorian innehåller inte något närmare uttalande om hur riksdagens beskattningsmakt avses skola utövas i händelse av krig. Frågan aktualiseras emellertid redan i detta sammanhang, eftersom ett sådant uttagande av skatt enligt äldre preliminärdebetsedel, som enligt promemorian förutsätts skola i vissa lägen ske utan efterföljande avräkningsförfarande, förutsätter en viss delegation av beskattningsmakten till Kungl. Maj:t. Riksskattenämnden förutsätter, att spørsmålet om beskattningsmakten regleras i annat sammanhang till exempel i samband med frågan om riksdagens verksamhet och arbetsformer i övrigt i händelse av krig.

Departementschefen

Det är uppenbart att, om vårt land skulle komma i krig, taxering, uppbörd och folkbokföring inte kan ske på samma sätt som i fredstid. Att nu uttala sig om hur denna del av förvaltningsområdet skall komma att fungera är emellertid inte möjligt. Jag anser därför, i likhet med utredningsmannen och de remissmyndigheter som yttrat sig i denna fråga, lämpligt att Kungl. Maj:t genom särskild beredskapslagstiftning erhåller fullmakt att vidtaga de förändringar, som kan bli påkallade.

De av utredningsmannen uppdragna allmänna riktlinjerna för taxering, uppbörd och folkbokföring har i huvudsak tillstyrkts, och jag vill redan här såsom min mening tillkännagiva, att dessa riktlinjer med de modifikationerna som framgår av det följande bör ligga till grund för det fortsatta planläggningsarbetet på dessa områden.

Jag vill även i detta sammanhang beröra ett par frågor av mera principiell betydelse.

Utredningsmannen framhåller, att frågan hur taxeringsväsendet skall tänkas fungera under krig måste ses mot bakgrunden av länsstyrelsernas krigsorganisation. I annat sammanhang har också framhållits av utredningsmannen, att statsmyndigheternas övergång till krigsorganisation om möjligt måste ske före ett krigsutbrott. Detta skulle få till följd att myndigheterna — även om krigstillstånd inte inträtt — måste åsidosätta i och för sig viktiga arbetsuppgifter av den anledningen att personal inte finnes för dessa mindre krigsviktiga uppgifters lösande. Å andra sidan uttalar utredningsmannen att, om riket befinner sig i krigsfara, taxeringen bör kunna ske i huvudsak enligt för fredstid gällande föreskrifter.

I likhet med utredningsmannen och de remissinstanser, som uttalat sig i frågan, anser jag det knappast möjligt att någon taxeringsverksamhet i den mening den bedrivs i fredstid skall kunna hållas igång under krig. Av betydelse för planlägningsarbetet är emellertid inte bara frågan hur en eventuell taxeringsverksamhet skall bedrivas under krig utan även vid vilken tidpunkt de nödvändiga förenklingarna bör genomföras.

Det är enligt min mening angeläget att taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsverksamheten bedrivs enligt de fredstida bestämmelserna så länge detta över huvud taget är möjligt. I den mån det blir nödvändigt att med hänsyn till faran för krig genomföra vissa förenklingar m. m. torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att med stöd av den föreslagna fullmaktslagstiftningen förordna därom.

Vid ett krigsutbrott torde man däremot få räkna med att den ordinarie taxeringsverksamheten nedlägges tillsvidare. I stället får, därest omständigheterna det medger, ett förfarande av mera summarisk karaktär tillämpas. Detta summariska förfarande bör syfta till ett provisoriskt fastställande av den skatt, som vissa grupper skattskyldiga, närmast då de som icke är rena löntagare, skall ha att erlagga. Beträffande löntagarna synes man få räkna med att någon taxering inte kan komma att ske förrän tidigast i samband med att normala förhållanden åter inträder. Skattskyldiga och ombud för det allmänna bör givetvis ha möjlighet att även under krig få till stånd jämkningar i provisoriskt verkställda taxeringar och preliminära debiteringar. Arbetet med denna provisoriska taxeringsverksamhet bör — under överinseende av vederbörande taxeringsintendent — utföras av de lokala skattemyndigheterna.

Uppbörds- och folkbokföringsväsendet bör förenklas så långt det är möjligt och i huvudsaklig överensstämmelse med de av utredningsmannen i promemorian uppdragna riktlinjerna.

1953 års sakkunniga rörande länsstyrelsernas krigsorganisation har i sitt i september 1956 avgivna belänkande angående länsstyrelsernas krigsorganisation framlagt förslag angående den tillänkta skatlesektionen. Enligt min mening möjliggör den personaluppsättning, som därvid föreslagits, att taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsverksamheten kan bedrivas efter de här angivna principerna.

Det torde inte vara möjligt att nu taga ställning till frågan vilka åtgärder som skall vidtagas bl. a. beträffande taxeringen, sedan normala förhållanden åter blivit rådande i landet. Hur förhållandena än utvecklar sig måste man räkna med att Kungl. Maj:t och riksdagen får taga denna fråga under övervägande när det gäller att ordna upp förhållandena inom samhället efter ett krig.

Utredningsmannen har föreslagit att skatteavdrag i vissa fall skall kunna göras efter schablonmässiga grunder. Sålunda skall utbetalning av löner och pensioner kunna ske genom användande av vad som av utredningsmannen förslagsvis kallas löne- respektive pensionsbevis. Bevisen förutsätter att avdrag för preliminär skatt sker efter en viss schablon i stället för efter skatte-tabell.

Riksskattenämnden har i detta sammanhang berört frågan hur riksdagens beskattningsmakt avses skola utövas under krig. Enligt riksskattenämndens mening aktualiseras denna fråga redan nu eftersom ett sådant uttagande av skatt enligt äldre preliminärdebetsedel, som enligt promemorian förutsättes skola i vissa lägen ske utan efterföljande avräkningsförfarande, förutsätter en viss delegation av beskattningsmakten till Kungl. Maj:t.

Jag har tidigare i anslutning till min redogörelse för utredningsmannens förslag angående utbetalning av löner och pensioner anmält, att den vidare beredningen av de dithörande frågorna ankommer på civildepartementet. Någon erinran finnes enligt min mening inte att göra mot att, för den händelse löne- och pensionsbevis, utformade i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmannens förslag, kommer att utfärdas, man därvid använder sig av ett efter viss schablon beräknat skatteavdrag. Jag anser mig emellertid inte nu kunna taga ställning till efter vilka grunder schablonen skall bestämmas; därmed torde få anstå till dess beslut fattats huruvida man skall i beredskapssyfte införa ett system med löne- och pensionsbevis.

Vad beträffar den av riksskattenämnden uppdragna frågan vill jag här blott framhålla, att de fullmakter, som enligt författningsförslaget skulle lämnas Kungl. Maj:t inte innefattar något bemyndigande att besluta om uttagandet av nya eller högre skatter. Bemyndigandet innebär endast en rätt för Kungl. Maj:t att vidtaga sådana av praktiska skäl betingade åtgärder som erfordras för taxerings- och uppbördsverksamhetens bedrivande. Något intrång i beskattningsmakten, som även under krig bör vara förbehållen riksdagen, göres därigenom inte. Såsom jag nyss antytt bör det ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen att, när normala förhållanden inträtt, taga ställning till vilka taxeringsåtgärder, som skall vidtagas med avseende å den tid kriget varat, för att därigenom få skattskyldigheten för nämnda tid definitivt fastslagen.

VI. Tullväsendet

Utredningsmannen

En av tullverkets huvuduppgifter är, framhåller utredningsmannen, att uppbära tull och vissa andra å varor lagda allmänna avgifter, vilka upptages vid trafik till riket. Denna del av tullverkets verksamhet regleras genom ett flertal förordningar, vilka tillkommit genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Såsom exempel härpå nämnes tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), frihamnsförordningen den 31 maj 1935 (nr 250) och förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt.

En förutsättning för att tullar och andra avgifter skall kunna uttagas genom tullverkets försorg är, att inkommet gods blir föremål för undersökning m. m. Föreskrifter härom har utfärdats i administrativ ordning. Allt efter omständigheterna är förfarandet mer eller mindre tidskrävande. En följd härav är emellertid, att en viss anhopning av gods måste komma att ske framför allt i importhamnarna. Under en tid, då kommunikationerna är hårt ansträngda, kan godsanhopningen få en avsevärd omfattning. Detta är ur beredskapssynpunkt betänkligt och utredningsmannen anser det därför vara viktigt att sådana åtgärder vidtages att godset — i händelse av krig eller krigsfara — snabbast möjligt kan undanföras från hamnar och andra platser, som kan beräknas bli utsatta för bl. a. fientliga anfall eller sabotagehandlingar.

Utredningsmannen erinrar om att man genom olika föreskrifter sökt sörja för att gods, som äger särskild betydelse för försvaret eller folkförsörjningen i riket, i händelse av krig icke skall genom fiendens åtgöranden förstöras eller eljest gå förlorade eller falla i fiendens händer. Sålunda meddelas i civilförsvarslagen vissa föreskrifter angående undanförsel och förstöring av varuförråd, maskiner, boskap, fordon, fartyg m. m. Vidare har genom kungörelse den 31 augusti 1949 (nr 515) föreskrifter lämnats om skyddsplacering av varuförråd m. m. Att dessa föreskrifter bör tillämpas även å gods, som ligger under tullverkets tillsyn, anser utredningsmannen uppenbart. Gällande förtullningsbestämmelser utgör emellertid ett hinder emot en effektiv tillämpning av bestämmelserna i fråga, därigenom att tullverket icke äger laglig möjlighet utlämna gods förrän därå belöpande tull och annan avgift erlagts eller deponerats eller ock betryggande säkerhet därför ställts. Det går nämligen icke att räkna med att tullverket skall kunna själv ombesörja undanförsel av sådant gods, som ligger under tullverkets tillsyn, och än mindre att tullverket skall kunna utöva tillsyn över och till vederbörande varuhavare i föreskriven ordning utlämna undanfört gods. Det måste även förutsättas att gods, som vid krig eller krigsfara inkommer till riket sjövägen, i betydande omfattning kommer att lossas å sådana platser, där tullmyndighet icke finnes. Lossning av sådant gods får beräknas ske under sådana förhållanden att någon förtullning svårligen kan ske, och god-

set måste snabbast möjligt utlämnas till vederbörande varuhavare. Har beslut om undanförsel meddelats, kan — därest tiden icke medger att godset undanföres genom varuhavarens försorg eller under hans medverkan — bli erforderligt att tullverket utlämnar godset till vederbörande civilt försvarsmyndighet.

Kungl. Maj:t kan visserligen i administrativ ordning medgiva lätnader i fråga om vidtagandet av vissa kontrollåtgärder ävensom meddela särskilda bestämmelser angående sättet för erläggande av tullavgifter, men Kungl. Maj:t kan inte enligt utredningsmannens mening utan riksdagens medgivande föreskriva, att tull eller annan avgift över huvud icke skall uttagas under extraordinära förhållanden. Därav följer även, att Kungl. Maj:t icke kan utfärda föreskrifter, syftande till ett sådant förenklat förfarande, som kan vara påkallat av omständigheterna, i den mån detsamma skulle kunna medföra ett åsidosättande av bestämmelserna i tulltaxeförordningen eller i andra av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade författningar.

Enligt utredningsmannens förslag skall Kungl. Maj:t äga fullmakt att utfärda sådana föreskrifter, att gods kan utlämnas från tullverket utan att detsamma blivit förtullat eller, där omständigheterna det medger, gods kan utlämnas efter det att allenast summariska anteckningar om godsets mängd och beskaffenhet skett. Utredningsmannen förutsätter emellertid att tull och annan avgift skall kunna erläggas omedelbart eller vid framtida tillfälle.

Tullens verksamhet regleras, förutom av föreskrifter rörande erläggande av tullavgifter m. m., av ett stort antal bestämmelser, vilka är tillkomna genom samfällt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Bland sådana föreskrifter nämner utredningsmannen förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager. Dessa innehåller föreskrifter, som kan vara svåra eller ur folkförsörjningssynpunkt olämpliga att tillämpa under krigsförhållanden. Den omständigheten att tullmyndigheterna har att i mycket stor omfattning omhändertaga för rikets försvar och folkförsörjningen värdefulla varor bör enligt utredningsmannen medföra, att dessa myndigheter icke får vara bundna av föreskrifter, som kan lägga hinder i vägen för ett snabbt handlande. Det är därför enligt utredningsmannens mening ofrånkomligt att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, generaltullstyrelsen eller styrelsen underlydande myndighet erhåller en vittgående dispensrätt i fråga om tillämpningen av de lagar och författningar, som reglerar tullens verksamhet i vad den avser sådant gods, som tullmyndigheterna på ett eller annat sätt har att taga befattning med. Bl. a. bör tullmyndigheterna få rätt att till vederbörande civilt försvarsmyndighet utlämna sådant gods, som skall undanföras.

Vid utnyttjandet av en sådan dispensrätt bör dock beaktas, att i förekommande fall viss kontroll av inkommande gods kan behöva ske av säkerhetsskäl eller med hänsyn till allmän hälso- eller sjukvård.

Remissyttrandena

Förslaget att tillerkänna Konungen vittgående dispensrätt inom det här avsedda förvaltningsområdet har inte föranlett någon erinran från remissinstansernas sida.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap framhåller angelägenheten av att importgodis inte blir kvarliggande i hamnarna utan kan snabbt undanföras.

Liknande uttalande göres av *överbefälhavaren*.

Departementschefen

Under krigsförhållanden är det uppenbarligen ett oavvisligt behov av att alla tänkbara åtgärder vidtages för att snabbt undanföra sådana importvaror, som behöves för rikets försvar och för folkförsörjningen. Då detta inte torde praktiskt kunna tillgodoses på annat sätt än som föreslagits, anser jag den ifrågasatta lagstiftningen nödvändig.

VII. Detaljmotivering

Förslaget till lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden

1 §.

De inledande bestämmelserna har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med 1 § allmänna prisregleringslagen. Den föreslagna lagen skall sålunda automatiskt träda i tillämpning i krig. Vid krigsfara äger Konungen förordna om tillämpning av lagens bestämmelser och förordnandet skall, för att bli bestående, efter underställning gillas av riksdagen.

Bestämmelsen i 1 § tredje stycket i förslaget skiljer sig i viss mån från motsvarande stadgande i allmänna prisregleringslagen. Stadgandet i sistnämnda lag kan tillämpas i en krissituation även om denna inte är beroende av krig eller krigsfara. När det gäller vidtagandet av åtgärder för att underlätta betalningsväsendet finnes det ingen anledning att tillerkänna Kungl. Maj:t lika långt gående befogenheter; dessa bör inskränka sig till en befogenhet att meddela de särskilda föreskrifter som kan erfordras efter ett krig eller sedan krigsfaran är överstånden. Lagförslaget har utformats i överensstämmelse härmed.

Den administrativa fullmaktslagen innehåller i 1 § tredje stycket ett stadgande av innebörd att lagens bestämmelser äger giltighet framför de avvikande stadganden, som är meddelade i andra lagar och författningar. Då frågor rörande betalningsväsendet regleras i ett flertal författningar är det nödvändigt att, i den mån föreskrifter utfärdas med stöd av den här föreslagna lagen, dessa föreskrifter tillfälligt träder i stället för eljest gällande däremot stridande bestämmelser. Ett stadgande härom är infört i 1 § fjärde stycket i lagförslaget.

2 §.

I denna paragraf har intagits bestämmelser, som i huvudsak motsvarar de som meddelades i 1939 års lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m. Förslaget skiljer sig dock från 1939 års lag i ett par hänseenden. Enligt sistnämnda lag förutsattes för att Kungl. Maj:t skulle få meddela från riksbankslagen avvikande föreskrifter att — även för det fall att riket kommit i krig — framställning därom skulle göras av bankofullmäktige och att riksgäldsfullmäktige skulle höras över framställningen. Eftersom syftet med den här ifrågavarande beredskapslagstiftningen är att Kungl. Maj:t skall kunna utan tidsuträkt utfärda de bestämmelser, som erfordras för att underlätta betalningsväsendet, synes det opraktiskt att Kungl. Maj:t i ett läge, då riket befinner sig i krig, skall invänta framställning från bankofullmäktige. Enligt förslaget skall Kungl. Maj:t därför, i det läge som här avses, höra bankofullmäktige och riksgäldsfullmäktige endast om förhållandena det medger. Vid krigsfara däremot liksom i ett läge, där riket har befunnit sig i krig eller krigsfara, skall enligt förslaget bankofullmäktige göra framställning om att lagen skall träda i tillämpning. Förordnande därom får meddelas först efter hörande av riksgäldsfullmäktige.

Förslaget skiljer sig från 1939 års lag även därutinnan att, enligt förslaget, Kungl. Maj:t skall äga meddela bestämmelser att gälla i stället för vad som stadgas i 8 § riksbankslagen. Det synes nämligen motiverat att Kungl. Maj:t har möjlighet förordna om utgivande av sedlar lydande å andra belopp än som anges i riksbankslagen.

3 §.

De särskilda bestämmelser om rikets mynt m. m., som meddelas i denna paragraf, saknar motsvarighet i tidigare beredskapslagstiftning. Såsom utredningsmannen i sin promemoria framhållit är det sannolikt att efterfrågan på skiljemynt kan komma att öka avsevärt vid ett eventuellt krigs-utbrott.

Mynt- och justeringsverkets möjligheter att tillgodose en ökad efterfrågan på mynt av de slag, som användes i fredstid, kan emellertid beräknas bli beskurna av bl. a. den anledningen att vissa av de för mynttillverkningen erforderliga maskinerna svårligen kan bortföras från den plats, där de i fredstid är uppställda. Det kan därför bli nödvändigt att tillverka mynt av ett sådant utförande, som inte förutsätter tillgång till dessa specialmaskiner. Man torde också få räkna med att vid myntframställningen använda andra metaller än som föreskrives i myntlagen. Jag finner det angeläget, att Kungl. Maj:t har befogenhet att förordna om de avvikelser från bestämmelserna i myntlagen, vilka kan bli erforderliga under krigsförhållanden.

Utredningsmannen har föreslagit, att huvudansvaret för att tillgången på sedlar och mynt blir tryggad skall vila på riksbanken och postverket. Denna uppfattning, som inte föranlett någon erinran från remissinstansernas si-

da, delas av mig. En följd av detta ställningstagande bör bli, att riksbanken i krig övertager de uppgifter, som i fred åligger mynt- och justeringsverket med avseende å distribution av skiljemynt. Det planläggningsarbete, som ankommer på mynt- och justeringsverket, bör därför utföras i nära samråd med riksbanksledningen.

4 §.

Genom förslaget ålägges riksbanken den skyldighet att inlösa vissa postala utbetalningshandlingar, som tidigare förordats. Vidare fastslås genom författningsrummet skyldigheten för statliga myndigheter att såsom likvid vid inbetalning mottaga vissa sådana handlingar.

5 §.

Den i paragrafen meddelade bestämmelsen innefattar en rätt för länsstyrelse att under vissa förhållanden utöva de befogenheter som enligt lagen tillkommer Kungl. Maj:t. Några särskilda begränsningar har med tanke på förhållandenas skiftande karaktär inte angivits. Det ligger emellertid i sakens natur, att vissa av de befogenheter som tillkommer Kungl. Maj:t inte kan komma i fråga för länsstyrelsens vidkommande. Det föreslagna stadgandet motsvarar bestämmelsen i 11 § andra punkten den administrativa fullmaktslagen, ehuru med den väsentliga skillnaden att civilbefälhavaren inte blivit tillerkänd några befogenheter med avseende å tillämpningen av den här föreslagna fullmaktslagen. De frågor, som är avsedda att bli reglerade genom fullmaktslagen, är nämligen enligt min mening inte av den natur att de med nödvändighet kräver en samordning på det plan, där civilbefälhavarens medverkan anses oundgängligen erforderlig. Uppkommande samordningsproblem bör kunna lösas genom samverkan länsstyrelserna emellan. Skulle emellertid vederbörande civilbefälhavare anse påkallat att på eget initiativ eller efter framställning från länsstyrelse meddela vissa direktiv, skall han givetvis äga göra detta. Någon uttrycklig författningsföreskrift i detta hänseende torde emellertid inte vara erforderlig.

I anslutning till vad jag här anfört får jag även erinra om att 1953 års sakkunniga rörande länsstyrelsernas krigsorganisation i sitt betänkande framhåller, att frågan om civilbefälhavarnas uppgifter och befogenheter på senaste tiden varit föremål för ytterligare överväganden. De sakkunniga uttalar att såvitt nu kan bedömas torde dessa uppgifter och befogenheter komma att koncentreras till sådana verksamhetsområden, där en samordning av de civila försvarsåtgärderna inom större områden än län är oundgänglig för att man skall kunna vinna största effekt i den totala krigsansträngningen och på ett praktiskt och rationellt sätt bemästra de situationer, som uppkommer i ett ansträngt läge och som måste erhålla en snabb och med de militära besluten inom motsvarande område fortlöpande koordinerad lösning. Vidare vill jag framhålla, att en särskild sakkunnig tillkallats för utredning rörande civilbefälhavarens befogenheter i krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga förhållanden.

6 §.

För tillämpningen av de i lagförslaget meddelade bestämmelserna erfordras, som jag tidigare berört, att särskilda föreskrifter utfärdas. Kungl. Maj:t bör emellertid även ha möjlighet att uppdraga åt riksbanken och åt Kungl. Maj:t underordnade myndigheter att meddela särskilda tillämpningsföreskrifter. Ett stadgande härom har införts i denna paragraf.

Förslaget till förordning om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.

1 §.

Utredningsmannen. Första till tredje styckena i denna paragraf har i utredningsmannens förslag utformats efter förebild av motsvarande stycken i 1 § den administrativa fullmaktslagen. Förslaget upptager därjämte i fjärde stycket ett stadgande att med lag avses i den föreslagna förordningen annan lag än sådan som antagits i den i § 87 regeringsformen stadgade ordning.

Remissyttrandena. *Generaltullstyrelsen* framhåller att, såvitt angår tulllagstiftningen, viss jämkning bör ske i den bestämmelse, som intagits i fjärde stycket. Styrelsen anför som motiv härför, att tullverkets verksamhet regleras bl. a. genom vissa författningar, som tillkommit i den ordning varom stadgas i § 87 regeringsformen. Dessa författningar innehåller bestämmelser, som inte kan eller bör tillämpas under krigsförhållanden och som därför bör omfattas av dispensföreskrifterna i den föreslagna beredskapslagstiftningen.

Departementschefen. Såsom jag tidigare anmält har, när det gällt utformningen av 1 § första, andra och tredje styckena förslaget till lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden, motsvarande stadgande i allmänna prisregleringslagen fått tjäna som förebild. Jag har ansett så böra ske även beträffande den beredskapslagstiftning, varom här är fråga. De i första och andra styckena meddelade bestämmelserna i förslaget överensstämmer alltså med motsvarande stadganden i allmänna prisregleringslagen och i den föreslagna fullmaktslagen angående betalningsväsendet. Paragrafens tredje stycke överensstämmer med motsvarande stycke i nyssnämnda förslag till fullmaktslag och innebär att fullmakterna skall kunna användas under de utomordentliga förhållanden som kan vara rådande efter ett krig eller efter överstånden krigsfara.

I likhet med utredningsmannen anser jag att den föreslagna förordningen bör innehålla ett stadgande, motsvarande det som återfinnes i 1 § tredje stycket den administrativa fullmaktslagen. Jag får också erinra om att jag ansett ett sådant stadgande böra inflyta i den föreslagna fullmaktslagen angående betalningsväsendet.

Dispensrätten torde i enlighet med vad generaltullstyrelsen förordnat böra omfatta även lagar, vid vilkas beredning yttrande inhämtats från lagrådet.

2 §.

Utredningsmannen. Enligt förslaget skall Konungen äga förordna att taxering tillsvidare inte skall verkställas eller att taxering skall verkställas i annan ordning än som föreskrives i taxeringsförordningen. Skattskyldig, som blivit taxerad enligt det förenklade förfarandet, skall kunna bli taxerad i enlighet med taxeringsförordningens bestämmelser. Sådan taxering skall då, efter därom av den skattskyldige framställt yrkande, ske så snart förhållandena det medger.

Utredningsmannen framhåller att beträffande vissa speciella skatter stundom gäller särskilda bestämmelser eller gäller att taxering skall ske i enlighet med de i taxeringsförordningen meddelade föreskrifterna. I sådana fall bör vad nyss sagts äga motsvarande tillämpning.

Remissyttrandena. *Riksskattenämnden* uttalar att det summariska taxeringsförfarande, som avses skola tillämpas under krig, kan antagas ofta komma att leda till att betydande vinster blir obeskattade. Särskilt när dessa uppkommit på grund av krigsförhållanden vore det stötande för rättskänslan, om inte rättelse skulle kunna ske på yrkande av ombud för det allmänna. Riksskattenämnden anser vidare att bestämmelserna bör få en sådan utformning att de tydligare utvisar att stadgandet avser inte bara de fall då en verklig, ehuru kanske summarisk, taxering skett, utan även sådana fall, i vilka skatt uttagits definitivt med ledning av allenast debetsedel å preliminär skatt.

Länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län anser i likhet med riksskattenämnden, att taxeringsintendenten bör ha rätt att framställa yrkande om att taxering skall ske i enlighet med taxeringsförordningens bestämmelser.

Departementschefen. Det av utredningsmannen föreslagna stadgandet innebär att taxering skall kunna inställas tillsvidare eller att taxering skall kunna ske i annan ordning än som stadgas i taxeringsförordningen. Med stöd av detta stadgande blir det t. ex. möjligt att inställa allmän fastighetstaxering. Det blir också möjligt att helt inställa den årliga taxeringen till inkomstskatt och förmögenhetsskatt liksom särskild fastighetstaxering. Stadgandet ger vidare Kungl. Maj:t befogenhet föreskriva att för taxeringen, om sådan skall äga rum, skall tillämpas ett summariskt förfarande. Mot förslaget i denna del har jag intet att erinra.

Utredningsmannen har tänkt sig att beträffande vissa skattskyldiga, nämligen den som erlägger preliminär A-skatt, någon taxering inte skall äga rum, under det andra grupper skattskyldiga, t. ex. rörelseidkare, skall bli taxerade efter ett mera summariskt förfarande. Häremot har jag inte heller något att invända. Detta bör komma till uttryck genom en föreskrift att, då Kungl. Maj:t meddelar förordnande enligt denna paragraf, förordnandet må innefatta stadgande om att taxering skall ske av allenast vissa grupper skattskyldiga.

Utredningsmannen föreslår att, om en skattskyldig blivit taxerad i annan ordning än som stadgas i taxeringsförordningen, skall han ha möjlighet att även under den tid kriget pågår bli taxerad enligt föreskrifterna i nämnda förordning. Detta torde emellertid inte vara praktiskt genomförbart då man knappast kan räkna med att taxeringsmyndigheterna har tillgång till kontrolluppgifter och att de kan granska bokföring m. m.

Om taxering sker i annan ordning än i taxeringsförordningen stadgas, bör i stället utan undantag gälla, att taxeringarna inte skall vinna laga kraft under den tid bestämmelserna i fullmaktslagstiftningen äger tillämpning. Taxeringarna blir sålunda provisoriska och erlagd skatt blir att betrakta som preliminär på samma sätt som den skatt, vilken erlägges av sådana skattskyldiga som blir undantagna från taxering enligt det summariska förfarandet. Frågan om taxering skall ske för den förflutna tid, under vilken bestämmelserna varit i tillämpning, om vissa grupper skattskyldiga skall undantagas från taxering o. s. v. torde få bedömas i efterhand sedan mera normala förhållanden inträtt. I konsekvens med vad jag här anført har i 2 § andra stycket i författningsförslaget intagits ett stadgande av innebörd att Kungl. Maj:t, senast före avslutandet av den riksdagssession som börjar näst efter det bestämmelserna upphört att gälla, skall för riksdagen framlägga förslag rörande taxeringen för den tid då bestämmelserna ägde tillämpning.

3 §.

Denna paragraf bereder Kungl. Maj:t möjlighet att föreskriva bl. a. att avdrag för preliminär skatt skall kunna ske efter viss schablon, att skatteavdrag skall ske med ledning av äldre skattetabeller o. s. v.

4 §.

Denna paragraf ger Kungl. Maj:t möjlighet att föreskriva, att tullmyndigheterna under krigsförhållanden skall kunna handla så att försvarets och folkförsörjningens intressen blir i möjligaste mån tillgodosedda.

5 §.

Paragrafen tillerkänner Kungl. Maj:t befogenhet att meddela av krigsförhållandena betingade föreskrifter angående bl. a. tid och sätt för uttagande av andra skatter och avgifter än sådana som avses i 2 eller 4 §. Det kan här vara fråga om t. ex. indirekta skatter, försäljningsskatter av olika slag, folkpensionsavgifter m. m.

6 §.

Bestämmelserna i denna paragraf innebär, att sådan befogenhet, som enligt 2—5 §§ tillkommer Kungl. Maj:t, må på uppdrag av Kungl. Maj:t utövas av underordnad myndighet. Därest under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet kan upprätthållas eller om det eljest under krig föreligger trängande

behov av omedelbara åtgärder, skall länsstyrelsen i vad angår länet och, såvitt angår förhållanden inom generaltullstyrelsens verksamhetsområde, generaltullstyrelsen eller distrikttullanstalt även utan sådant uppdrag äga utöva befogenhet, som enligt förordningen tillkommer Kungl. Maj:t.

VIII. Departementschefens hemställan

Under framhållande att det inte torde vara något att erinra mot att propositionen av riksdagen behandlas senare än under innevarande vårsession hemställer föredragande departementschefen härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga de inom finansdepartementet upprättade förslagen till

- 1) *lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden;*
- 2) *lag angående utövande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter under krigsförhållanden; samt*
- 3) *förordning om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.*

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lennart Skoglund

Utredningsmannens

förslag till

kungörelse med vissa föreskrifter angående tillämpningen av lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden

Kungl. Maj:t har, med stöd av 6 § lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden, funnit gott förordna som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Bestämmelserna i 3—16 §§ denna kungörelse skola gälla, när bestämmelserna i 2—5 §§ lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden äro i tillämpning. Dock skola sådana förberedande åtgärder omedelbart vidtagas, som särskilt angivas i denna kungörelse eller som eljest finnas erforderliga för att den skall kunna tillämpas.

2 §.

När i denna kungörelse beteckningarna statsmyndighet och kommunalmyndighet användas, ha de samma innebörd som i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

3 §.

1 mom. I denna kungörelse förstås med

huvudförvaltning: sådan statsmyndighet som har rätt att anlita statsverkets checkräkning i riksbanken;

utbetalningskort: sådan postal utbetalningshandling som användes i postgirorörelsen och som tillställs betalningsmottagaren sedan på kortet angivet belopp blivit *antingen* bokfört hos postgirokontoret (postgiroavdelning) eller i särskild ordning på postgiroförteckning redovisat hos postanstalt; samt

direktutbetalningskort: sådan postal utbetalningshandling som användes i postgirorörelsen och som *antingen* av utfärdaren överlämnas direkt till betalningsmottagaren eller genom postverkets försorg översändes till denne utan att bokföring hos eller redovisning till postverket dessförinnan skett av det på kortet angivna beloppet.

2 mom. Till utbetalningskort och direktutbetalningskort, som i 1 mom. avses, skola användas blanketter enligt av generalpoststyrelsen fastställt formulär. Erforderligt antal blanketter skall av postverket tillhandahållas myndigheterna.

Det åligger generalpoststyrelsen att utfärda föreskrifter rörande underskrivande av utbetalningskort och direktutbetalningskort samt rörande upprättande och underskrivande av postgiroförteckningar.

Betalningsväsendet**4 §.**

Insättning å samt uttag från statsverkets checkräkning i riksbanken skall ske företrädesvis genom anlitande av postgirorelsen. Checkräkningen må, därest riket befinner sig i krig, överdragas av postverket.

Vad i första stycket första punkten stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande insättning å samt uttag från sådan checkräkning i riksbanken, som öppnats av huvudförvaltning, och må checkräkningen, därest riket befinner sig i krig, överdragas av den myndighet, som öppnat densamma.

5 §.

Inbetalning till statsverket skall, där icke medlen inbetalas direkt till vederbörlig myndighet, ske genom överföring till eller inbetalning å myndighetens postgirokonto för inbetalningar.

Medel, vilka överföras till eller inbetalas å postgirokonto för inbetalningar, överföras genom postgirokontorets försorg till postgirokonto för riksbanken.

6 §.

Huvudförvaltning erhåller för verksamhetens upprätthållande erforderliga medel genom överföring från postgirokonto för riksbanken till myndighetens eget postgirokonto för utbetalningar, och må, därest riket befinner sig i krig, sistnämnda konto överdragas.

Utbetalning skall i största möjliga utsträckning ske med anlitande av myndighetens postgirokonto för utbetalningar och kan verkställas medelst girokort, utbetalningskort eller direktutbetalningskort.

7 §.

Utan hinder av vad i 5 och 6 §§ stadgas må statsmyndighet efter medgivande av generalpoststyrelsen och riksräkenskapsverket använda för in- och utbetalningar gemensamt postgirokonto ävensom olika konton för olika delar av förvaltningen.

8 §.

Annan statsmyndighet än som avses i 6 §, vilken har eget postgirokonto, skall i största möjliga utsträckning använda detta för inbetalningar och utbetalningar. Utbetalning må ske medelst girokort, utbetalningskort eller direktutbetalningskort; dock att utbetalning medelst direktutbetalningskort må ske allenast av sådan myndighet, som enligt överenskommelse mellan generalpoststyrelsen och vederbörlig huvudförvaltning är därtill berättigad.

Har statsmyndighet, som i första stycket avses, blivit avstängd från förbindelse med huvudförvaltning, under vilken myndigheten i fråga om sin medelsförsörjning lyder, må myndigheten — ändock att den saknar tillgodohavande på sitt postgirokonto — verkställa utbetalningar över nämnda konto. Verkställda utbetalningar skola täckas genom att motsvarande belopp av myndigheten överföres från huvudförvaltningens till myndighetens postgirokonto.

9 §.

Därest statsmyndighet, som icke har eget postgirokonto, blir avstängd från förbindelse med huvudförvaltning, under vilken myndigheten i fråga om sin medelsförsörjning lyder, skall länsstyrelsen i det län, inom vilket myndigheten har sin verksamhet eller, om så ej kan ske, närmaste länsstyrelse

till myndigheten mot rekvisition utbetala för verksamhetens upprätthållande erforderliga medel.

Vad i första stycket sägs rörande skyldighet för länsstyrelse att utbetala medel skall äga motsvarande tillämpning i sådana fall, där av riksdagen godkända anslag, som avse understöd eller bidrag till kommuner, föreningar, sammanslutningar, anstalter eller enskilda ställts till förfogande för viss myndighet, vilken på grund av krigshändelser är förhindrad att verkställa utbetalningar. Utbetalningar från dylika anslag må verkställas endast i den mån de äro oundgängligen erforderliga.

Kommunalmyndighet erhåller för verksamhetens upprätthållande erforderliga medel efter rekvisition hos länsstyrelsen i det län, där myndigheten har sin verksamhet eller, om så ej kan ske, närmaste länsstyrelse.

10 §.

1 mom. Utbetalningskort och direktutbetalningskort, som utfärdats av statsmyndighet, skall mottagas såsom likvid vid betalning till statliga myndigheter.

Skyldighet att inlösa utbetalningskort och direktutbetalningskort föreligger för riksbanken i dess huvud- och avdelningskontor samt för postverket vid varje postanstalt i riket. Inlösen av kort som här avses må jämväl ske av följande penninginrättningar nämligen bankbolag, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit samt jordbrukskassa; och äger inrättningen att å postkontor samt hos riksbanken erhålla likvid för sålunda inlösta kort.

11 §.

Det åligger generalpoststyrelsen att vid behov upprätta särskild postgiroavdelning. Innehavare av konto hos postgirokontoret må hos särskild postgiroavdelning utnyttja sitt tillgodohavande på detta konto. Annan kontoinnehavare än stats- och kommunalmyndighet må dock icke disponera sådant tillgodohavande, som är bokfört hos postgirokontoret, med mindre saldo-uppgift därifrån tillställts den särskilda postgiroavdelningen.

Penningmedelsförsörjningen

12 §.

Riksbanken och postverket samverka för att gemensamt trygga tillgången på och distributionen av sedlar och mynt; genom riksbankens försorg tillgodoses önskemålet om en decentraliserad lagring av sådana betalningsmedel.

Det ankommer på riksbanken att meddela erforderliga föreskrifter rörande distributionen av skiljemynt och vad därmed äger samband samt att, i den mån så erfordras för att motverka knapphet på sedlar och mynt, vidtaga åtgärder för förfärdigande och utgivande av provisoriska betalningsmedel.

13 §.

Närmast under länsstyrelsen svarar direktören för vederbörligt riksbankskontor — i den mån så är möjligt efter samråd med representanter för postverket och berörda penninginrättningar — för att erforderlig samordning sker av den riksbankens, postverkets och andra penninginrättningars verksamhet, som avser att trygga penningmedelsförsörjningen inom länet.

14 §.

Föreligger risk för att riket eller del därav skall besättas av fientlig makt, skola de statsmyndigheter och kommunalmyndigheter, som ha sin verksamhet inom område, vilket kan komma att beröras därav, vidtaga sådana åtgärder att förråd av mynt, sedlar, penninganvisningar och blanketter till sådana samt postgirokort icke falla i fiendens händer.

Medelsförvaltningen

15 §.

Därest på grund av rådande förhållanden för statsmyndigheterna gällande föreskrifter angående bokföring m. m. icke kunna eller icke lämpligen böra tillämpas, skola erforderliga förenklingar genomföras. Därvid iakttages att sådana anteckningar om inkomster och utgifter skola föras, som möjliggöra en senare bokföring i huvudsaklig överensstämmelse med gällande föreskrifter.

16 §.

Statsmyndighet och kommunalmyndighet, vilken verkställer utbetalning, som rätteligen bort ankomma på annan statsmyndighet, skall därom snarast underrätta sistnämnda myndighet.

Särskilda föreskrifter

17 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av här meddelade bestämmelser, utfärdas av riksbanken, generalpoststyrelsen, försvarets civilförvaltning, statskontoret och riksräkenskapsverket, envar myndighet såvitt avser dess verksamhetsområde.

18 §.

Det åligger envar statsmyndighet, som meddelar föreskrifter eller eljest vidtager särskilda åtgärder för underlättande av betalningsväsendet, penningmedelsförsörjningen eller medelsförvaltningen vid krig eller krigsfara m. m., att till chefen för finansdepartementet göra anmälan om meddelade föreskrifter eller vidtagna åtgärder i den mån de kunna anses hava betydelse jämväl för annan myndighets verksamhet.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. I samband med denna kungörelses ikraftträdande skola av Kungl. Maj:t tidigare utfärdade, mot de nu meddelade bestämmelserna stridande föreskrifter upphöra att gälla.

Innehållsförteckning

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Författningsförslag	
Förslag till lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden	3
Förslag till lag angående utövande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter under krigsförhållanden	5
Förslag till förordning om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.	5
I. Inledning	8
II. Fullmaktslagar och planläggningsföreskrifter under andra världskriget	10
1. Den administrativa fullmaktslagen	10
2. Lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.	13
3. Lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter	15
4. Särskilda planläggningsföreskrifter	17
III. Betalningsväsende, penningmedelsförsörjning och medelsförvaltning ..	18
Utredningsmannen	18
Remissyttrandena	24
Departementschefen	29
IV. Utbetalning av vissa löner och pensioner	32
Inledning	32
Utredningsmannen	33
Remissyttrandena	33
Departementschefen	33
V. Taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsväsendet	33
Utredningsmannen	33
Allmänna synpunkter	33
Taxeringsväsendet	34
Uppbördsväsendet	36
Folkbokföringsväsendet	38
Remissyttrandena	39
Departementschefen	40
VI. Tullväsendet	43
Utredningsmannen	43
Remissyttrandena	45
Departementschefen	45
Förslaget till lag om betalningsväsendet under krigsförhållanden	45
VII. Detaljmotivering	45
Förslaget till förordning om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.	48
VIII. Departementschefens hemställan	51
<i>Bilaga.</i> Utredningsmannens förslag till kungörelse med vissa föreskrifter angående tillämpningen av lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden	52